

HYVÄ PAHA MEDIA

Käyttöopas kriittiseen medialukutaitoon

MEDIAN MAHTI

Mitä on kriittinen medialukutaito? **4**

Leena Rantala

Moderni hetki **4**

Oona Uski

Median rooli, valta ja vastuu **6**

Matti Kalliokoski

Viestinnän eettisiä kysymyksiä **8**

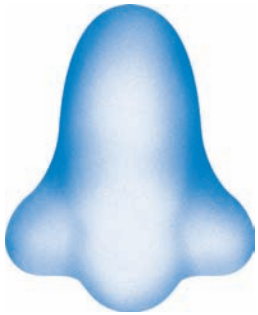
Annikka Suoninen, Liina Puustinen, Janne Seppänen, Salli Hakala,
Jarkko Sipilä, Waltteri Väkevä, Minna Aslama, Mikko Salasuo

Waltteri huomasi huijauksen **12**

Saku-Pekka Sundelin

Kysy kunnes saat vastauksen **13**

Rosa Kettumäki

15 MINUUTTIA JULKISUUDESSA

Olet ruma ja lihava **20**

Ville Blåfield

Olla näkyvilä on olla olemassa **22**

Johanna Sumiala

Itsehäpäisyä häpeilemättä **22**

Jani Toivola

Haastattelussa julkkis: Anna Puu **23**

Hiidenkiven peruskoulun 7C

MEDIAA 24/7

Niemelän perhe ja media **16**

Hiidenkiven peruskoulun 7C

Käytä valtaasi! **17**

Mikko Hautakangas

Takaisin luolaan **17**

Ulla Appelsin

Sanomalehti tulella **18**

Reetta Rätty

Hyvät pahat pelit **19**

Frans Mäyrä

HYVÄ PAHA MEDIA

Julkaisija Suomen lasten ja nuorten säätiö 2009 **Ohjausryhmä** Ulla Appelsin, Ville Blåfield, Ira Carpelan, Maarit Jaakkola, Hanna Kallankari, Matti Kari, Laura Kokko, Pirjo-Riitta Puro, Leena Rantala, Pirjo Sinko **Ulkoasu** Hennamari Asunta **Kuvitukset** Jesse Auersalo **Painosmäärä** 20000 kpl **Paino** Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

© Suomen lasten ja nuorten säätiö

ELÄMÄ NETISSÄ

Haastattelussa yksi IRC:n isistä **24**

Netiketti **24**

Miten netissä voi opiskella ja oppia **25**

Tere Vadén

Kaikki käyttävät nettiä **26**

Hiidenkiven peruskoulun 7C

Miten käytät nettiä? **26**

Hiidenkiven peruskoulun 7C

MIKÄ ON SINUN MEDIASI?

Ville Blåfield

Helsingin Sanomien Nyt-liitteen esimies

Tajusin sen eilen illalla: olen sekakäyttäjä. Lehtien sekakäyttäjä.

Mikä on sinun mediasi? Voi olla, että viihdyt lehtikioskia paremmin netissä tai tv:n ääressä. Vai oletko hurahtanut peleihin? Kaikilla meillä on omat suosikimeditamme - yhä useammalla sähköiset. Itse taidan olla vähän old school: minulle läheisin on paperinen lehti.

Eilen luin uusimman Eeva-lehden kannesta kanteen. En oikeastaan tiedä miksi. En takuulla kuulu Eeva-lehden kohderyhmään, eivätkä lehden aiheet etukäteen edes kiinnostaneet minua. Mutta jokin sai minut lukemaan lehden sivu sivulta, juttu jutulta. Ja niin maailmani taas laajeni hieman. Luin baletista, äitiydestä, masennuksesta... kaikenlaisista aiheista, joista en äkkiseltään arvaisi kiinnostuvani. Opin, että munakoisista voi tehdä täyteen croissantteihin ja että Paula Koivuniemi aloittaa aamunsa kaurapuurolla ja Helsingin Sanomilla (Hesarin toimittajana olin tästä tiedosta erityisen otettu).

Olen sekakäyttäjä, koska minulle kelpaa mikä tahansa lehti. Luen ihan mitä vain: Eevaa, Kauppalehteä, Hymyä, Helsingin Sanomia, Etelä-Saimaata, Seiskaa, Tekniikan Maailmaa - vaikka rautakaupan kuvastoa. Yhtä tärkeää kuin lehden välittämä tieto, on itse lukuhetki: lehden kanssa olen rauhassa, ihan rauhassa ja yhtä aikaa kokonaisten uusien maailmojen äärellä.

Taidan olla toimittajakollegoilleni myös unelmaluokija: liikutun, järkytyn, suutun tai ilahdun hyvästä jutusta helposti. Olen heikkoudestani ylpeä ja onnellinen. Toimittajana olen tyytyväinen itseeni silloin, kun onnistun itse ilahduttamaan, koskettamaan - tai vaikka suututtamaan - jutuillani muita lukijoita.

Heikkouteni on myös aika yleistä laatua. Joku ei voi aloittaa aamua ilman sanomalehteä, toinen ei nukahda ilman Conan O'Brienia. Suosittelen median suurja sekakäyttöä kaikille. Paitsi tunne- myös järkisyistä. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi sanomalehtiä lukevat nuoret aikuiset äänestävät huomattavasti todennäköisemmin kuin lukemattomat nuoret.

He ovat siis kiinnostuneita maailmasta ympärillään. He ovat uteliaita. Siksi he lukevat! Siksi me luemme.

Kirjailija Merete Mazzarella on sanonut hienosti: Lukiessani en koskaan ole yksin.

PS. Muista kuitenkin, että fiksu lukija myös suhtautuu lukemaansa ja näkemäänsä kriittisesti. Medialukutaito on tulevaisuuden kansalaistaito, sanotaan tässäkin lehdessä.

Lue lehtiä, kuuntele radiota, katso televisiota ja surffaa netissä. Ime tietoa, mutta älä usko mitään. Nauti informaatiosta, mutta epäile kaikkea kuulemaasi, näkemääsi ja lukemaasi. Keskity siihen, mitä tunteita sinussa herää. Keskustele ihmisten kanssa ja muodosta asioista oma mielipiteesi. Usko siihen, mitä sydämesi sanoo.

toimittaja, juontaja Maria Veitola

Suomen lasten ja nuorten säätien mediakasvatushankkeen suojelijana

ALEKSI KINNUNEN

MITÄ ON KRIITTINEN MEDIALUKUTAITO?

Leena Rantala

jatko-opiskelija, Tampereen yliopisto

On historian ja yhteiskuntaopin tunti. Oppilaat ja opettaja tarkastelevat listoja 15–17-vuotiaiden nuorten luetuimmista aikakauslehdistä. Tyttöjen listalla ovat Cosmopolitan, Me Naiset ja Kauneus & Terveys. Poikien listan kärjestä löytyvät Aku Ankka, Suosikki ja GTi-Magazine.

”Millaista ihmiskuvaa näissä tarjotaan”, kysyy opettaja. ”Kaikki tyttöjen listan lehdet ovat kauneuteen ja trendeihin liittyviä, ja poikien lehdet liittyvät tekniikkaan”, Paula kommentoi.

”Näyttää tosiaan siltä, että tällainen jako on. Mikä on se arvo, jonka tälle toiselle puolelle voisi laittaa otsikoksi”, opettaja kysyy. ”Ulkonäkö”, ehdottaa Timo. ”Ei pelkästään. Se on aika pinnallinen. Ehkä niin kun ihmiset enemmän”, Sanna sanoo.

”Niin, ajatelkaa, mihin tämä johtaa. Jos näin painotetaan toiselle sukupuolelle ihmisiä ja toiselle tekniikkaa”, opettaja pohtii. Tässä esimerkkiluokassa oppilaat ja opettaja eivät niele oppimateriaalin tilastotietoa sellaisenaan, vaan tarkastelevat, millaista kuvaa tytöistä ja pojista tieto tuottaa.

Kriittisesti medialukutaitoinen
esittää käyttämilleen mediateksteille
seuraavia kysymyksiä:

**Miksi tämä
mediateksti on tehty
ja kuka on sen tekijä?**

**Millaisin keinoin
juuri tämä mediateksti
pyrkii herättämään
mielenkiintoni?**

**Miten minä
ymmärrän tämän
mediatekstin ja miten
eri tavoin eri ihmiset
voivat ymmärtää sen?**

**Millaisia arvoja tässä
tekstissä on esitetty
ja jätetty esittämättä?**

Tällaista kriittistä ajattelutapaa voi soveltaa niin koulussa kuin arjessa kaikenlaisiin mediateksteihin: oppikirjoihin, sanomalehtiin, aikakauslehtiin, radio- ja televisio-ohjelmiin, musiikkivideoihin, elokuvaan, verkkosivuihin, peleihin jne.

Kriittisesti medialukutaitoinen ei ole negatiivinen, välinpitämätön tai itsekäs. Sen sijaan hän on asioista kiinnostunut, innostunut, rohkea ja haluaa tuumia ja toimia yhdessä. Kriittisyys on asioiden ytimeen menemistä. Kriittinen medialukutaito kuuluu nykykulttuurin toimijan elämänasenteeseen. Mediateksteistä saa tietenkin myös nauttia, mutta aika ajoin on hyvä punnita tarkemmin omaa suhdettaan mediaan.

Parhaimmillaan kriittinen medialukutaito on maailman toisin katsomista ja konkreettista toimintaa asioiden muuttamiseksi parempaan suuntaan. Toiminta voi alkaa pienin askelin. Esimerkkiluokassa katsottiin, olisiko sellainen maailma mahdollinen, jossa tyttöjen ja poikien suosituimpien aikakauslehtien listat olisivat toisin päin. Tällöin luokassa tehtiin yksi kriittisten medialukutaitojen ydinkysymys: voisiko asia olla myös näin?

Lähde: Kupiainen, R. & Sintonen, S. (2009) Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.

Moderni hetki

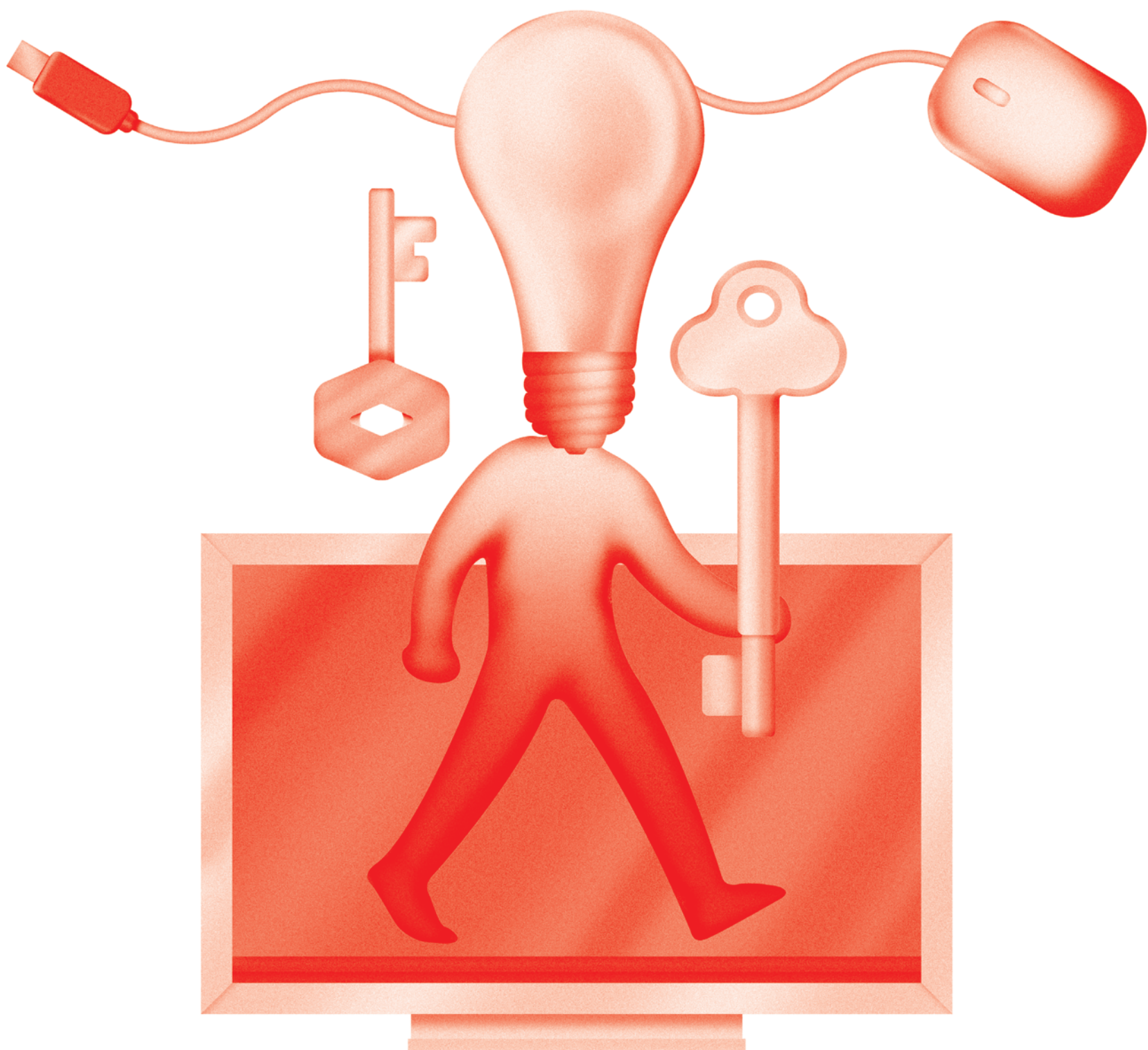
Se on kaikkialla. Vaanii kulman takana, tulee hymyillen juttusille, lyö päin naamaa. Pilkkahuudot lehtien kansissa, nauravan vauvan kuva tai lempeä uutistenlukijan ääni. Media on monimutkainen maailma pullollaan ilmiöitä, nimiä ja pieniä, omituisia sanoja kuten ”viestintä”. Aina pitäisi ymmärtää, mistä puhutaan. Tiedonjanon takia maailma on pienentynyt huomattavasti. Media on kuin venyvä purukumi, joka takertuu kaikkeen informaatioon aina Sodankylästä Rio de Janeiroon. Tekisikö mieli käpertyä vilttiin ja tunkea korvakäytävät täyteen pumpulia, ettei tietovyoäry jyräisi? Vaikka mediassa on omat ikävät puolensa, se pitää ihmisiä tiukasti otteessaan.

Kysymys siitä, miksi monet seuraavat uutisia, tuijottavat nettiä ja kuuntelevat korvat valppaina radiota, on hämmentävä.

Itselleni tutuin median osa-alue ovat lehdet. Kirjoitan Kouvolan Sanomiin ja toimin sen lehtilinkkinä vuoden verran. Pesti teki hyvää ärhäkälle kriittisyydelleni: sain kertoa lehtilinkkien blogissa omia mielipiteitäni ajankohtaisista uutisista. Luen Kouvolan Sanomia päivittäin ja se parantaa yleissivistystäni sekä tietosuuttani maapallon tapahtumista. Lisäksi se kehittää kielitajua. Mielestäni lukeminen jää aivan liian vähälle huomiolle nuorten elämässä. On paljon kiinnostavampaa lukea lehtiä kuin möllöttää sohvalla tapittamassa jotain älyvapaata roskaohjelmaa.

Media on tarpeellista. Myönnetään, roskalehdet räähkäävät julkikkusia ja netissä pyörii jos jonkinlaista kieroä hömppää, mutta nekin pystyy ohittamaan. Ensinnäkin se, mitä on painettu sanomalehteen, pitää paikkaansa. Ja toiseksi, kaikkea ei tarvitse hyväksyä, ei niellä eikä allekirjoittaa.

Oona Uski, 16
Kouvola Lyseon lukio

MEDIAN ROOLI, VALTA JA VASTUU

Viestintä ja median käyttö ovat nyky-yhteiskunnassa tärkeitä taitoja. Entistä useampi toimii sekä viestin lähettäjänä, sen vastaanottajana että sen kohteena.

Matti Kalliokoski
Ilkka-lehden päätoimittaja

Mediakritiikissä keskitytään usein siihen, miten asioista kerrotaan. On kuitenkin hyvä muistaa, että vähintään yhtä tärkeitä kysymyksiä ovat, mitä kerrotaan ja kenelle kerrotaan.

Suomessa sananvapaus on perinteisesti määritelty ytimekkäästi: sananvapautta on ennakkosensuurin kieltö. Ajatus on, että jokaisella on oikeus kertoa haluamansa asiat julkisuudessa niin, että sitä ei estetä etukäteen. Kahden viime vuosikymmenen aikana perinteinen suomalainen sananvapaus on saanut rinnalleen myös toisen, eurooppalaisen ja laajemman sananvapauskäsityksen. Se lähtee ihmisten oikeudesta vastaanottaa tietoa.

Siinä ajatuksena on, että ihmiset pystyvät puuttumaan yhteiskunnan epäkohtiin ja valvomaan vallanpitäjiään, jos he saavat riittävästi monipuolista tietoa, kuulevat monipuolisesti eri mielipiteitä ja pystyvät itekin osallistumaan keskusteluun.

Sananvapaus koskee yhtäläisesti kaikkia kansalaisia, myös alle täysi-ikäisiä. Se ei siis päde pelkästään tiedotusvälineissä eli median parissa työskenteleviin. Työkseen julkisuuden kanssa työskentelevillä tiedonvälittäjillä on joitakin erityisiä oikeuksia ja paljon erityisiä velvollisuuksia, koska heidän oletetaan pystyvän paremmin arvioimaan omien tekojensa seuraukset.

Yleensä median roolia ja vastuuta kyseenalaistetaan eniten, kun uutisten kohteet ovat tyytymättömiä samaansa julkisuuteen. Usein keskustelijat ovat val-

**Päätimme kertoa
kaiken olennaisen,
mutta emme halunneet
toistaa jatkuvasti tekijän
nimeä, kuvaa ja hänen
viestejään.**

lankäyttäjiä, jotka arvostelevat toista vallankäyttäjää eli mediaa.

On vaikeata kuvata tarkkaa rajaa, milloin sananvapauden toteutuminen on tärkeämpää kuin yksityisyyden suoja. Pääsääntö kuitenkin on, että sananvapaus painaa enemmän tilanteissa, joissa puhutaan yleisen edun näkökulmasta tärkeitä asioista tai kohde käyttää merkittävää valtaa yhteiskunnassa. Pelkkä uteliaisuus tai tirkistelyn halu ei ole yhtä vahva perustelu.

Toinen periaatteellisesti merkittävä kysymys on alle täysi-ikäisten haastatteleminen. Sananvapaus koskee kaikkia, myös alle 18-vuotiaita. Heilläkin täytyy olla mahdollisuus osallistua julkiseen keskusteluun.

Ongelmia on kuitenkin syntynyt tilanteista, joissa haastattelun on katsottu paljastaneen liikaa heidän tai

heidän perheensä yksityisyyttä. Usein median edustajat varmistavat selustansa kysymällä myös nuorten vanhemmilta luvan haastatteluun.

Kauhajoen koulusurmat tehtiin syksyllä 2008 lehteni ilmestymisalueella. Jouduimme pohtimaan useassa kohdassa, mikä on eettisesti oikein ja millä tavoin lehti toteuttaa parhaiten tehtävänsä.

Aivan alussa oli tärkeää välittää mahdollisimman oikeaa tietoa tilanteesta mahdollisimman nopeasti. Alueellamme asui satoja tai jopa tuhansia ihmisiä, jotka halusivat saada välittömästi tiedon läheisensä tilanteesta Kauhajoella.

Pian tämän jälkeen harkintaan tuli kuitenkin myös uusi näkökulma. Surmatöiden tekijä oli aivan ilmeisesti tavoitellut teoilleen ja ihmisvihaisille viesteilleen mahdollisimman laajaa julkisuutta. Pitäisikö meidän täyttää hänen toiveensa?

Päätimme kertoa kaiken olennaisen, mutta emme halunneet toistaa jatkuvasti tekijän nimeä, kuvaa ja hänen viestejään. Halusimme taata ihmisten oikeuden saada tietoa, mutta emme halunneet palkita surmatöiden tekijää ryhtymällä hänen viestiensä välittäjäksi.

Sananvapaudessa ennakkosensuurin kielto on tärkeä periaate. Se ei kuitenkaan merkitse, että sananvapauden käytöstä ei joudu vastuuseen, jos syyllistyy esimerkiksi kunnianloukkaukseen.

Internetin keskustelukulttuuri on hämärtänyt käsitystä sananvapauteen liittyvästä vastuusta. Sanoistaan on vastuussa, vaikka olisi kirjoittanut nimettömänä verkon keskustelupalstalla. Ensimmäiset tuomiot on jo annettu.

Mediassa työskentelevillä vastuu on määritelty erityisen tiukasti, koska kyse on ammatikseen julkisuuden kanssa työskentelevistä. Esimerkiksi jokaisella sanomalehdellä on päätoimittaja, joka on vastuussa kaikesta lehdessä ilmestyneestä, vaikka hän ei olisi itse kirjoittanut tekstejä.

Viestintä ja median käyttö ovat nyky-yhteiskunnassa tärkeitä taitoja. Entistä useampi toimii sekä viestin lähettäjänä, sen vastaanottajana että sen kohteena. Siksi mediakasvatuksen merkitys on kasvanut. On kuitenkin tärkeä muistaa, että kyse on taidoista, joista voi saada hyötyä ja iloa omaan elämäänsä. Mediakasvatuksen tavoitteena ei voi olla nuoren suojeleminen medialta vaan opettaminen median taitavaan ja vastuulliseen käyttöön.

Tilanne on sama kuin uimakoulussa. Jos uimakoulu olisi vesikriittinen ja opettaisi välttämään veden kanssa kosketuksiin joutumista, uimataidon tuoma hyöty jäisi saavuttamatta. Hyvä uimakoulu antaa taidot, jolla vedessä liikkuminen on turvallista ja hauskaa. Vaaralliset paikat voi myös oppia tunnistamaan.

Uimataidon saavuttaminen on hyvä asia, mutta kyky käyttää sananvapautta on jokaisen perusoikeus.

**Internetin
keskustelukulttuuri on
hämärtänyt käsitystä
sananvapauteen
liittyvästä vastuusta.**

VIESTINNÄN EETTISIÄ KYSYMYKSIÄ

Oletko koskaan katsonut elokuva, joka on ikäiseltäsi kielletty? Näitkö sen jälkeen painajaisia?

Vanhemmat ovat lähdössä illaksi ulos ja pyytävät sinua olemaan kotona neljä vuotta sinua nuoremman pikkuveljen seurana. Saatte vanhemmilta rahaa leffan vuokraamiseen. Videovuokraamossa huomaat elokuvan, jonka haluaisit kovasti nähdä. Elokuvan ikäraja on sellainen, että sinä saisit sen vuokrata, mutta pikkuveljeltä puuttuu vielä useampi vuosi sallitusta iästä. Mitä teet?

Lähes kaikki nuoret ovat varmasti törmänneet tilanteisiin, jolloin elokuville tai peleille asetetut ikärajat ovat tuntuneet turhan tiukoilta; miksi ihmeessä en pääse elokuvateatteriin katsomaan jotakin elokuvaa tai saa ostaa tiettyä peliä? Haastatellessani lapsia ja nuoria tutkimuksiani

varten olen kuitenkin huomannut, että vaikka useimmat nuoret pitävätkin itsensä ikäisiin nuoriin kohdistuvia rajoituksia (joskus) liian tiukkoina, niin käytännöllisesti kaikki katsovat ikärajojen olevan tarpeellisia heitä nuoremmille lapsille. Kymmenvuotiaiden mielestä seitsemänuotiaita pitää suojella, kolmetoistavuotiaiden mielestä kymmenvuotiaita pitää suojella ja viisitoistavuotiaiden mielestä kolmetoistavuotiaita pitää suojella.

Nuorten näkemys, että heitä nuoremmat eivät ole vielä kyllin kypsiä seuraamaan kaikkia mediasisältöjä, kertoo siitä, että nuoret ovat huomanneet kykynsä käsitellä mediassa esitettyjä asioita kehittyneen iän mukana – ja että tämä kyky kehittyi edelleen. Nuoremmat lapset voivat vielä erehtyä pitämään tosina tai totuudenmukaisina sellaisia kuvauksia, joiden vanhemmat tietävät olevan vain tiettyyn lajiytyyppiin liittyviä perinteisiä kerrontatapoja tai erilaisilla trikeillä aikaansaatuja efektejä.

Ihmisten välillä on myös yksilöllisiä eroja siinä, kuinka hyvin osaamme tulkita median esittämiä asioita tai kuinka herkkiä olemme pelkäämään erilaisia asioita. Myös elokuvan katselutilanne ja -seura vaikuttaa siihen, kuinka pelottavalta tai jännittävältäokuva tuntuu. Elokuville asetetut ikärajat ovat periaatteessa ehdottomia, mutta kaksi vuotta ikärajaa nuorempi lapsi tai nuori voi päästä eloku-

vateatteriin katsomaan elokuvaa aikuisen seurassa. Elokuvalle annettu ikäraja ei kuitenkaan takaa sitä, että se olisi sopiva edes kaikille tuon ikäisille katsojille; Itse asiassa useimmat aikuiset ihmiset eivät edes halua katsoa K-18-luokituksen saaneita elokuvia ja monista jopa K-15-luokitellut elokuvat ovat liian rajuja.

Mutta miten suhtautua siihen alkuperäiseen ongelmaan? Minkä elokuvan vuokraisit? Olisi parempi jättää tuo kiinnostava uutuuselokuva tällä kertaa hyllyyn ja katsella se joku toinen kerta yhdessä ystäväsi kanssa. Elokuvatarkastajilla on varmaan ollut perustellut syynsä pitää elokuvaa pikkuveljellesi sopimattomana. Ja entäpä jos pikkuveljesi alkaisi elokuvan katsomisen jälkeen pelätä yksin nukkumista tai ulosmenoa pimeällä... Niinpä hän kömpisi joka yö nukkumaan viereesi ja sinä joutuisit viemään aina roskat ulos ja ulkoiluttamaan koiran. Siinäpä kauhukuvaa kerrakseen!

Annikka Suoninen
mediasosiologi, Jyväskylän yliopisto

Elokvien ja pelien ikärajoista ja niiden perusteluista voit saada enemmän tietoa Valtion elokuvatarkastamon verkkosivuilta osoitteesta www.vet.fi tai kirjastoissa, videovuokraamoissa ja pelikaupoissa jaettavista esitteistä.

Oletko joskus ostanut vaatteen mainoskuvan takia? Miten kaunis kuva voi saada sinut menemään kauppaan?

Nuori tyttö selailee lehteä. Hän pysähtyy suuren värillisen kuvan eteen, jossa naismalli poseeraa bikineissä. Voi, kun tuo on hoikka ja kaunis. Mulla maha pömpöttää ja reidet pullottavat. Nuo uikkarit eivät kuitenkaan ole kalliit, kävisinköhän kaupassa vilkaisemassa, hän pohtii.

Mainos on onnistunut tavoitteessaan, se on kiinnittänyt mahdollisen ostajan huomion ja herättänyt tyytymättömyyden tunteen. Mainonta ei kuitenkaan aina toimi näin yksiviivaisesti. Monet tekijät vaikuttavat siihen, miten tulkitsemme mainoksia. Siksi mediakasvatuksessa ei puhuta vain vaikutuksista, vaan siitä, miten media ja mainonta tarjoavat aineksia halujen, tarpeiden ja koko minäkuvan muodostumiseen. Minäkuva muodostuu vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön, kuten perheen, ystävien, koulun ja harrastusporukoiden kanssa. Myös media ja mainonta ovat osa sosiaalista ympäristöämme.

Mainokset toimivat usein epäsuorasti, kuten pyrkimällä ruokkimaan tyytymättömyyden tunnetta, jolloin ihminen kokee tarvitsevänsä tuotetta. Ei ole välttämättä helppoa tunnistaa, mistä tyytymättömyys on lähtöisin. Se saattaa olla meissä jo ennestään, ja mainoksen viesti puhuttelee arkaa kohtaa. Toisaalta mainonta pyrkii myös luomaan uusia tarpeita.

Mainosten houkuttelevuus perustuu lisäksi siihen, että mainoskuvat miellyttävät silmiämme. Saatamme pitää niiden katselemisesta, uuden tuotteen ostamisen voi tuoda mielihyvää. Katsomisen ja kuluttamisen nautinnossa ei ole mitään väärää, kun tiedostamme, että voimme itse valita, millä tavalla haluamme ottaa mainosten puhuttelua vastaan.

Liina Puustinen
VTT tutkija, Tampereen yliopisto

Mainonnan hyviä puolia

Kuluttaja hyötyy markkinoinnin aikaansaamasta kilpailusta, sillä kilpailu kuluttajien suosioista laskee hintoja ja parantaa tuotteiden/palvelujen laatua.

Markkinointi helpottaa kuluttajaa valintapäätöksissä, kuluttaja saa informaatiota vaihtoehtoista ja siitä, mikä tuote sopii juuri hänelle.

Markkinoinnilla on positiivinen vaikutus talouteen, koska se lisää suoraan yritysten menestystä ja täten myös niiden kykyä maksaa enemmän veroja ja tarjota uusia työpaikkoja.

Sananvapauden edistäminen liittyy olennaisesti markkinointiin; ilman markkinointia monia televisiokanavia ja lehtiä ei olisi olemassakaan, eivätkä ihmiset saisi ääntään yhtä hyvin kuuluviin.

Markkinointi ja sponsorointi kulkevat käsi kädessä, niiden rahoituksella mahdollistetaan monet urheilu- ja kulttuuritapahtumat, jotka puolestaan ovat tärkeitä maan yleiselle kulttuurin ja urheilun kehitykselle.

Informatiivinen markkinointi lisää ihmisten tietoisuutta ja parantaa yhteiskunnan hyvinvointia, se on hyvä tapa saada ajankohtaisille epäkohdille (esim. perheväkivalta, ilmastonmuutos tai aidsin vaarat) kuuluvuutta ja näkyvyyttä nopeasti.

Lähde: Mainostajien Liitto

Markkinoinnin pelisäännöt

Markkinoinnista on käytävä selkeästi ilmi se, että kyseessä on mainos ja kuka mainostaa. Kaupallisia viestejä ei saa piilottaa muuhun viestintään. Esimerkiksi erilaiset arpajaiset, pelit ja lisäedut ovat yhä tavallisempia. Niiden käyttö markkinointikeinona on sallittua, mutta ne eivät saa hallita mainontaa niin, ettei kuluttaja niiden keskeltä löydä sitä, mitä lisäetujen avulla ollaan myymässä.

Mainonta ei saa rikkoa mainonnan hyvää tapaa eli esimerkiksi yhteiskunnan arvoja.

Mainonta ei saa olla sopimatonta. Sopimattomuudesta on kyse mm. silloin, kun markkinointi heikentää kuluttajan mahdollisuuksia tehdä järkeviä ostopäätöksiä.

Markkinoinnissa ei saa väittää jotain, joka ei pidä paikkaansa eikä markkinointi saa johtaa kuluttajia harhaan. Sääntöjä on esim. hintojen ja alennusten ilmoittamisesta, markkinointiarpajaisista, kylkiäisistä ja muista lisäeduista sekä luottojen markkinoinnista.

Markkinointiviestien lähettämiseen esim. sähköpostiin tai kännykkään pitää olla pääsääntöisesti vastaanottajan lupa. Roskapostia lähettämällä yritetään myydä tuotteita, kerätä rahaa tai rahanarvoista tietoa. Mikäli tarjous on liian hyvä ollakseen totta, se yleensä ei ole totta.

Lähde: Kuluttajavirasto

Missä kulkevat kuvankäsittelyn rajat? Saako uutiskuvaan lisätä savua, entä saako siitä poistaa finnejä?

Perinteisesti on ajateltu, ettei uutiskuvasta saa poistaa tai lisätä mitään. Uutisenhan pyrkii kertomaan asiat mahdollisimman todenmukaisesti. Tätä eettistä periaatetta kuitenkin rikotaan jatkuvasti.

Kuuluisa kansainvälinen esimerkki on Adnan Hajjin kuva Beirutin pommituksista vuodelta 2006. Hajj käytti kuvankäsittelyohjelman kloonityökalua ja lisäsi kuvaansa kömpelösti savupilviä luodakseen voimakkaamman vaikutelman. Hän jäi kiinni ja sai potkut toimeksiantajaltaan uutistoimisto Reutersilta.

Uutiskuvalle on siis tärkeää, että se esittää linssin eteen avautunutta todellisuutta mahdollisimman tarkasti. Kuvajournalismin ammattilaiset kuitenkin kiistelevät jatkuvasti kuvakäsittelyn rajoista. Vaikka monet pitävät kiinni siitä, ettei uutiskuvaan saa lisätä tai poistaa mitään, he saattavat kuitenkin olla valmiita hyväksymään vahvoja sävynsäätöjä ja monia muita kuvankäsittelyohjelman mahdollistamia muutoksia, joskus jopa kuvan osien poistamisiakin.

Entä olisiko oikein poistaa uutiskuvista tuotemerkit ja näin pyrkiä noudattamaan journalismin toista tärkeää eettistä periaatetta, joka kieltää tuotteiden piilomaiannon eli ”product placementin”?

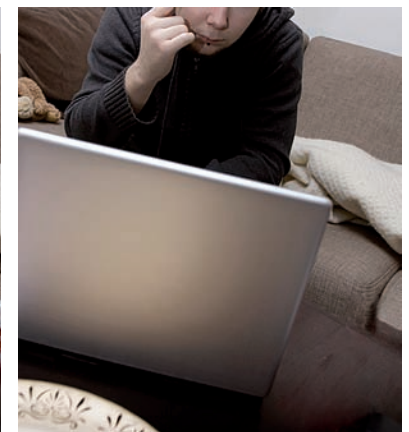
Yksi mainostajien keino hankkia ”ilmaista” mainostilaa on sijoittaa tuotemerkkejä esimerkiksi lehdistötilaisuudessa siten, että ne päätyvät uutiskuvissa julkisuuteen.

Jenni Mäenpään tekemässä tutkimuksessa journalismin ammattilaisilta kysyttiin, hyväksyisivätkö he tuotemerkin poistamisen uutiskuvasta kuvankäsittelyn avulla. Vastaajista vain 7 % sallisi poistamisen esimerkikuvaparissa.

Janne Seppänen
professori, Tampereen yliopisto

Yllä käsitelty ja alla käsittelemätön Adnan Hajjin kuva Beirutin pommituksista vuonna 2006.

7% journalismin ammattilaisista sallisi tuotemerkkien poistamisen tästä kuvasta. (Lähde: Jenni Mäenpää: Muokkauksia ja manipulaatiota. Digitaalisen kuvankäsittelyn rajat suomalaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä, Tampere University Press.)

Tekeekö väkivalta mediassa meistä väkivaltaisempia? Kenen ääntä tiedotusvälineiden pitäisi toistaa: surmaajan, uhrien omaisten vai poliisin?

Mitä enemmän näemme väkivaltaa televisiossa, elokuvissa ja muussa mediassa, sitä väkivaltaisemmin itsekin helposti toimimme. Näin voi tiivistää yhdysvaltalaisen televisiotutkimuksen uranuurtajan George Gerbner keskeisen teorian. Väki-
valtainen media-aineisto merkitsee ennen kaikkea elämistä väkivallan symbolien ympäröiminä. Symbolit ovat merkkejä, kuten hymiöt, joilla viestimme tunteita. Väkivallan symboleihin liittyy pelko, viha, aggressiivinen toiminta. Median tapa esittää koulusurmia ja muita rikoksia muovaa käsitystämme siitä, minkä koemme turvalliseksi ja minkä uhkaksi, kuka ja millainen on uhri ja kenestä tulee sankari.

Tutkimuksemme osoitti, että media nosti koulusurmien kiistattomaksi sankariksi ampujan. Hänestä tuli aktiivinen toimija. Hänen kuvansa nostettiin isona uutisten pääkuvaksi ja jopa Helsingin Sanomien etukanteen, jossa yleensä on ”vain” mainoksia. Ampujan verkkosivuosoitetta toistettiin Yleisradion ja MTV3 pääuutislähetyksissä, että jo 200 000 ihmistä on nähnyt nämä YouTube-sivut. Mikä voisikaan innoittaa väkivallan tekijöitä enemmän kuin juuri tällainen näyttävä julkisuus!

Tässä on median vastuu. Se voi asettua näin väkivallan tekijän puolelle. Toistamalla ampujien itsensä verkkoon valitsemia kuvia ja uhkauksia ja nostamalla uutisiin aina uhreiksi itkevät ja halaavat tytöt, kuten Jokelassa. Heidän kuvansa kiertävät nyt myös Youtuben koulusurmia ihannoivilla sivuilla.

Media ja viranomaiset voivat toimia toisinkin. Kauhajoen tapahtumissa poliisi otti Jokelaa rohkeammin vastuun järjestämällä heti tiedotustilaisuuksia ja antamalla haastatteluja. Näin media toisti enemmän järjestystä luovan poliisin ja muiden viranomaisten kuvaa ja sanomaa. Uhrit saivat paremman suojan, vaikka ampujan ase osoitti edelleen jokaista katsojaa kohti.

Median vastuu nousee esiin kahdessa paikassa. Ensinnäkin siinä, miten toimittajat käyttäytyvät onnettomuus- tai rikospaikalla, jossa on kriisin ja katastrofien uhreja sekä pelastustyöntekijöitä. Miten heitä kuvataan, keitä haastatellaan ja miten muuten tietoa paikan päällä kootaan? Vastuullinen toimija kunnioittaa toisen tunteita. Toiseksi vastuu on siinä, mitä aineistoa tapahtumasta julkaisetaan ja miten se esitetään televisiossa, painetussa mediassa ja mitä laitetaan verkkoon. Koulun turvallisuudesta vastuu on viranomaisilla, sen pitäisi näkyä myös mediaesityksissä.

Alamme pitää jatkuvaa iskujen, ampumisten, aseiden ja muun väkivallan symbolien näkemistä normaalina ja hyväksyttävänä. Kukat, kynttilät ja viimeiset sanat ovat surun symboleita. Gerbnerin sanoin: ”Nämä väkivallanteot ja rikosten tv-esitykset vääristävät olennaisella tavalla todellisen elämän väkivallan luonnetta ja sisältöä: sitä, ketkä tapetaan ja ketkä joutuvat uhreiksi.”

Jokelan nuoret nousivat vastustamaan adressillaan tällaisia median toimintatapoja – se oli pieni, mutta vahva ele, jota valtamediakin kuunteli.

Salli Hakala
yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

Tekeekö media rikollisista sankareita? Miksi toimittajat eivät tyydy vain viranomaisten antamaan tietoon?

”Ei voi olla totta. Taas.”, kirjoitin MTV3:n uutisblogiini Kauhajoen pimentyneessä illassa 23. syyskuuta 2008. Vuoden sisällä oli tapahtunut toinen koulumurha. Kyse oli isosta, maailmanlaajuisesta uutisesta.

Toimittajat ja kuvaajat ovat tällaisissa tapahtumissa paikalla tekemässä työtään: kertomassa mitä on tapahtunut. Omat tunteet on pidettävä sivussa.

Järkyttävien onnettomuuksien tai kuohuttavien rikosten raportoinnin ensi vaiheessa tärkeimpiä kysymyksiä ovat: mitä, missä, milloin ja kuka. Toisessa vaiheessa kysytään miksi.

Tutkija Salli Hakala kirjoittaa tiedotusvälineiden nostaneen kouluampujat sankareiksi. Väite on perusteeton. Sankaruuden mittana ei voi käyttää sitä onko jonkun valokuva lehden etusivulla tai television uutisten kärjessä tai kuinka monta kertaa tekijän nimi on eri lehtijutuissa mainittu.

Ampujien motiivien ymmärtämiseksi heidän taustoistaan oli tietysti kerrottava. Sankaruuden sijaan molemmista ampu-

jista syntyi heidän tekojensa kautta kuva onnettomina ja mielenvikaisina häviöinä. Jos joku pitää näitä kouluampujia sankareina, kannattaa hakeutua lääkäriin.

Seuraavaksi tiedotusvälineissä kysyttiin voidaanko tämän tyyppisiä tekoja estää jatkossa. Tämä on johtanut tiukennuksiin mm. aselainsäädännössä.

Tiedotusvälineet eivät uutisoinnissa voi tyytyä pelkkään viranomaisten antamaan informaatioon. Silminnäkijöiden kertomukset ovat tärkeä tietolähde. Erityisesti tämä korostuu tapahtumien sekavassa alkuvaiheessa. Esimerkiksi vuoden 2004 tsunamin vakavuus selvisi silminnäkijöiltä, ei viranomaisilta.

Rikos- tai onnettomuuspaikalla toimittajien ja kuvaajien on noudatettava hienovaraisuutta. Haastattelut eivät saa lisätä kärsimyksiä. Yksityisyyden suojaa ja kotirauhaa korostetaan kriisitilanteissa. Silminnäkijöiden haastatteluissa pyritään tuomaan esiin tosiasioita, ei tunnelmia. Alle 15-vuotiaita ei haastatella ilman huoltajan lupaa. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää, että tiedotusvälineiden tehtävänä on välittää tietoa, ei salata sitä.

Tutkija Salli Hakala väittää median väkivallan tekevän ihmisistä väkivaltaisempia. Rikostilastot eivät tue tällaista käsitystä. Esimerkiksi henkirikosten määrä ei television aikakaudella 1950-luvulta lähtien ole olennaisesti muuttunut. 1900-luvun ”televisiottomaan” alkupuoleen verrattuna tappojen ja murhien määrä on päinvastoin vähentynyt.

Mutta ei televisio ole kansalaisia rauhoittanutkaan, vaan kyse on yhteiskunnan muuttumisesta. Merkittävin syy suomalaiseen väkivaltaan on runsas alkoholin käyttö.

Jarkko Sipilä
rikostoimittaja, MTV3 uutiset

Uskaltaisitko sinä kirjoittaa rohkeasti oman mielipiteesi, vaikka sinua uhkailtaisiin?

Nuori toimittaja on seurannut teatterimaailmaa ja saa tehtäväksi lehdensä teatteriarvosteluiden kirjoittamisen. Paikallisessa teatterissa tulee ensi-iltaan näytelmä. Toimittajan mielestä sen näyttelijäsuoritukset ovat heikkoja ja käsikirjoitus tylsä.

Toimittaja kirjoittaa rehellisen arvion näytelmästä. Toimituksessa työkaveri kertoo oikolukeneensa arvostelun ja kysyy, tietääkö toimittaja kuka omistaa teatterin.

Toimittaja saa kuulla, että teatterinomistaja on yksi lehden isoista osakkeenomistajista. Kyseinen teatterinomistaja on kuulemma uhannut järjestää erälle työntekijälle potkut, koska teatterin esitystiedot jäivät kerran tilanpuutteen vuoksi julkaisematta. Sen jälkeen teatterin esitystiedot on painettu joka kerta lehteen.

Työkaveri sanoo, että jos toimittaja haluaa, arvostelua ehtii vielä muuttamaan. Toimittaja haluaisi olla rehellinen lukijoille, mutta pelkää saavansa potkut. Hän pohtii, onko totuuden kertominen sen arvoista, että kannattaa riskeerata työpaikkansa. Teatterinomistaja vaikuttaa henkilöltä, jonka kanssa ei halua riidellä.

Jos hän uhkailee potkuilla esitystietojen unohtumisen vuoksi, mitä tapahtuu murska-arvion jälkeen? Toimittaja ei ole toisaalta varma, voiko teatterinomistaja järjestää potkut kenellekään, vaikka omistaakin paljon lehden osakkeita.

Toimittaja kysyy vielä pomoltaan, mitä pitäisi tehdä. Pomo sanoo, ettei tekstiä tarvitse muuttaa ja lupaa olla toimittajan puolella jos teatterinomistaja alkaa uhkailla. Tästä huolimatta toimittaja pohtii mahdollisia hankaluuksia. Mitä tässä nyt pitäisi tehdä?

Kriittisiä toimittajia ja rehellisesti mielipiteensä kertovia kolumnisteja saatetaan uhkailla jopa viikoittain. Yleensä uhkailijat ovat tavallisia lukijoita, jotka sanovat lopettavansa lehden tilauksen. Joku on naureskellut, että jos kaikki nämä uhkailijat pitäisivät lupauksensa, lehtiä ei tilaisi enää juuri kukaan. Potkuilla uhataan harvemmin.

Journalistin ohjeiden ensimmäiset kaksi kohtaa kuuluvat: 1. Journalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. 2. Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolelle.

Toimittajien pitäisi siis kirjoittaa rohkeasti se mitä he haluavat sanoa. Joskus näin jää kuitenkin tekemättä. Kenties ei haluta suuttuttaa tai loukata ketään. Näin ei pitäisi tapahtua. Harva on saanut kriittisten tekstiensä vuoksi potkut - ja jos niin käy, työpaikka ei todennäköisesti ole sen arvoinen että sinne kannattaisi muutenkaan jäädä.

Valter Väkevä
suunnittelija mainostoimistossa, toimittaja

Tiedätkö, ketkä kaikki lukevat Facebook-päivityksiäsi?

Yläasteen musiikinopettajalla Samilla on ollut Facebook-profiili jo kohta kolmisen vuotta. Hän on päivittänyt sitä harvakseltaan: jakanut siellä Youtubesta löytämiään videoita ja pitänyt yhteyttä ulkomailla asuvien kavereiden kanssa.

Koska Sami on erityisen pidetty, hänen oppilaansa ovat alkaneet lähettää Samille ystäväpyyntöjä. Sami on järjestään hyväksynyt pyynnöt, sillä hän ei ole liittännyt profiiliinsa erityisen henkilökohtaisia tietoja tai kuvia, joita ei toivoisi oppilaitensa näkevän.

Sami on kuitenkin huomannut, että jotkut oppilaat jakavat estottomasti tietoa omasta elämästään. Monet jutut ovat harmittomia päivityksiä tai suht siistejä biletyksuvia.

Hänelle on kuitenkin hiljan paljastunut Facebookin kautta myös, että tietyt seitsemännän luokan oppilaat käyttävät satunnaisesti huumeita, ja että eräs kahdeksaluokkalainen on kehittänyt nerokkaan lunttausmenetelmän.

Mitä Samin pitäisi tehdä? Ilmiantaa oppilaat poliisille? Ilmoittaa rehtorille ja vanhemmille? Pitää ankara puhuttelu? Pysyä hiljaa, koska asia on käynyt ilmi Facebookista; onhan Sami suostunut

oppilaitensa ystäväksi ja hänen tulee kunnioittaa heidän yksityisyyttään?

Tämä tarina on muokattu tosielämästä. Siitä kirjoitettiin The New York Times Magazinessa 5.7.2009, mutta sama olisi yhtä hyvin voinut tapahtua Suomessa. Myös meillä keskustellaan siitä, pitäisikö oppilaiden ja opettajien ylipäänsä olla Facebook-ystäviä.

Kysymykseen ei ole yksinkertaista ratkaisua. Yhteisömedioiden haasteena on, että niiden suosio on kasvanut huikeaa vauhtia eivätkä pelinsäännöt ole kehittyneet samaan tahtiin.

Esimerkiksi 200 miljoonan profiilin Facebookilla ei ole varsinaisia käytössään-töjä, eikä sisältöjä valvo kukaan. Monilta Facebookin käyttäjiltä unohtuu helposti se, että he ovat osa valtavaa verkostoa, ja että ventovieraisten on suhteellisen helppo käydä käsiksi profiilien henkilökohtaisiin tietoihin ja kuviin.

Jos oppilaiden profiilit ovat asetuksiltaan kaikkien nähtävissä, mitkään tiedot eivät ole enää yksityisiä. Toisaalta Sami on ensisijaisesti opettaja, ei lainvalvoja. Tärkeintä lienee, että hän on pikimmiten yhteydessä kyseisiin oppilaisiin, huomauttaa tietävänsä ikävistä asioista, kehottaa heitä toisenlaiseen toimintaan ja varoittaa Facebook-näkyvyydestä.

Ja kuten New York Timesissa todettiin, Samilla on nyt erinomainen mahdollisuus muistuttaa sekä oppilaita että muita opettajia yhteisömedioiden yksityisyyteen liittyvistä kysymyksistä: hän voi käyttää omia kokemuksiaan esimerkkeinä paljastamatta kenenkään henkilöllisyyttä.

Minna Aslama
tutkija
Helsingin yliopisto
Fordham University

Miksi huumeet on arkaluontoinen aihe?

Vuonna 2006 sain tutkijana tietoa lukuisilta tahoilta, että lakka-niminen huumausaine oli aiheuttanut musiikkifestareilla suuren määrän myrkytyksiä. Selvitin asiaa tarkemmin ja kävi ilmi, että lakkaa epäiltiin jopa erään kuolemantapauksen syyksi. Kaikki merkit viittasivat siihen, että markkinoilla on suuri erä ainetta, jota

myytiin todella halvalla ja kokemattomille käyttäjille. Muiden toimien ohella (yhteydenotto sosiaali- ja terveysministeriöön, kirjoitus Helsingin Sanomiin, tiedote A-klinikkasäätiön kanssa) tein tutun ja valistuneen toimittajan kanssa kokeen median yhteiskuntavastuullisuudesta.

Otimme yhteyttä useisiin Suomen päämedioihin ja yritimme saada niitä välittämään festarikansalle tietoa lakan vaaroista. Vastaus oli kaikkialla sama: asia ei ole uutinen tai emme julkaise valistustietoa.

Seuraava viikonloppu koitti ja festareilla rytisi taas: virallisen tiedon mukaan 4 nuorta joutui sairaalaan ja eri tahot ra-

portoivat lukuisia raiskausyrityksiä, joissa kaikissa lakka oli näytelty osaa. Media heräsi kun nyt jutussa oli markkina-arvoa ja aihe nousi laajalti uutisiin. Hesari julkaisi sovitusi kirjoittamani jutun ja toimittajat soittelivat tiuhaan. Hurjia sensaatiouutisia syntyi. Soittipa erään suurilevikkisen lehden päätoimittajakin ja kertoi heidänkin perustavan toimintansa eettisesti korkeaan yhteiskuntavastuuseen, "mutta kun huumeista on kovin hankala kirjoittaa, koska aihe on niin arkaluontoinen!" Samainen lehti tosin on paukuttanut viime vuosina uutisia Jussi Ahteen, Jere Karalahden ja monien muiden julkisten huume-epäilyistä.

Kyseisen päätoimittajan käsitys "arkaluontoisuudesta" kuvaa osuvasti aikamme mediajulkisuutta. Nimetön juttu jossa varoitetaan kansalaisia liikkeellä olevasta vaarallisesta huumeesta, ei ilmeisesti ole uutinen. Sen sijaan julkisten yksityiselämään liittyvä huumeen käyttö-rikosepäily ei mene tähän "arkaluontoisuuden kategoriaan". Tällaista logiikkaa huumekirjoittelun "arkaluontoisuudesta" on vaikea ymmärtää, varsinkin kun siinä ei taloudellisen voitontavoittelun lisäksi olekaan mitään logiikkaa.

Mikko Salasuo
nuorisotutkija, Nuorisotutkimusverkosto

13-VUOTIAS WALTTERI LAITTOI MAAILMAN TIEDOTUSVÄLINEET POLVILLEEN

Saku-Pekka Sundelin
toimittaja, Ilta-Sanomat

Torstaina 2. elokuuta 2007 venäläinen retkikunta laskeutui Mir-pienoissukellusveneellä Pohjoiseen jäämereen 4261 metrin syvyyteen. Retkikunta asetti pohjaan titaanista valmistetun Venäjän lipun, mikä symbolisoi pohjoisnavan valloitusta.

Venäläinen tv-kanava RTR näytti uutisjutussaan kuvaa, jossa kaksi sukellusvenettä liukui pitkin merenpohjaa. Kuvaruudun yläkulmassa luki teksti ”Pohjoinen jäämeri”, ja kuvan annettiin ymmärtää olevan uutiskuvaa retkikunnan etenemisestä. Brittiläinen uutistoimisto Reuters osti kuvan RTR:ltä ja laittoi sen levytykseen. Tiedotusvälineet ympäri maailman julkaisivat kuvan uutiskuvana kertoessaan historiallisesta tapahtumasta.

Myös Ilta-Sanomat julkaisi kuvan otsikolla ”Tässä sukeltaa Venäjän lippu”.

Perjantaina 3. elokuuta 13-vuotias kemiläispoika Walteri Seretin oli perheensä kanssa uimarannalla.

”Katselin sitä kuvaa Ilta-Sanomista ja huomasin heti, että siinä on jotain tuttua”, Walteri kertoi myöhemmin. ”Tarkistin sitten asian Titanic-dvd:ltä, ja elokuvan alusta löytyi ihan sama kuva siitä, kun sukellusveneet lähestyivät laivaa.”

Hän lähetti Ilta-Sanomien toimitukseen sähköpostin: ”Terve! Tänään perjantaina julkaistussa venäläisten sukellusjutussa ollut kuva on täsmälleen sama kuva kuin Titanic-elokuvan (1997) kohdassa, jossa sukellusveneet lähestyvät Titanicia, eikä siis mikään

venäläisten eilen julkisuuteen antama kuva. Kuva on tarkalleen elokuvan kohdassa 1:47. Onko tämä huijaus siis venäläisten vai teidän inhimillinen moka? Muitakin varmaan kiinnostaa.”

Näin sai alkunsa paljastus, joka nöyryytti Venäjää ja pakotti suuren kansainvälisen Reuters-uutistoimiston julkiseen anteeksipyyntöön.

Ilta-Sanomat julkaisi uutisen kuvahuijauksesta 9. elokuuta. Toisin kuin Reuters, venäläinen RTR ei koskaan myöntänyt virhettään. Mutta toimittajat Britannista, Pohjoismaista ja Venäjältä halusivat haastatella 13-vuotiasta poikaa, joka nolasi venäläiset ja laittoi suuren uutistoimiston polvilleen. Uutinen levisi nopeasti aina Australiaa myöten.

Pian venäläiskanava RTR poisti alkuperäisen uutisjuttunsa netistä. Kanava ei enää suostunut kommentoimaan asiaa.

Walterin paljastus johti lopulta siihen, että hän sai yhdessä kolmen Ilta-Sanomien toimittajan kanssa Bonnierin Suuren Journalistipalkinnon vuoden juttu-sarjassa 2007. Walteri on kaikkien aikojen nuorin palkinnon saaja.

Palkintoraadin mukaan paljastus oli hyvä esimerkki siitä, kuinka pienestä oivalluksesta voi kasvaa suuri ja vaikuttava uutinen. Raati korosti tapauksen myös kertovan, että suurikin uutisorganisaatio tarvitsee yleisön apua. Kannattaa siis lähettää toimituksille palautetta - koskaan ei voi tietää, mihin se johtaa.

Walteri Seretin huomasi, että kansainvälinen uutiskuva olikin huijaus.

Walteri pääsi itse Ilta-Sanomien kanteen elokuussa vuonna 2007 tehtyään havainnon väärennetyistä uutiskuvasta.

NUORTEN ÄÄNI -TOIMITUS

Rosa (vas.) työssään Nuorten Ääni -toimituksessa.

Nuorten Ääni -toimitus

Nuorten Ääni -toimitus on ryhmä, jonka tavoitteena on tuoda nuorten ääni kuuluviin mediassa. 13-19-vuotiaat nuoret eri puolilta pääkaupunkiseutua kokoontuvat viikottain – joskus päivittäin – tekemään lehti- ja tv-juttuja asioista, joista nuorten mielestä pitäisi puhua enemmän tai eri tavalla. Juttuja ei julkaista erillisillä nuorten palstoilla vaan medioissa, joita myös päättäjät seuraavat.

Toimitus perustettiin nuorten omasta aloitteesta vuonna 2006. Nuoret ideoivat, suunnittelivat, kirjoittavat, kuvaavat ja leikkaavat juttunsa itse. He vastaavat myös toimituksen päätöksenteosta. Mitään ei tarvitse osata etukäteen, koska auttamassa on kaksi median ja nuorisotyön ammattilaista. Toimituksen tekemiä juttuja on julkaistu mm. Ylen A-Studioissa ja Kuningaskuluttajassa sekä Helsingin Sanomissa.

Rosa Kettumäki on 18-vuotias lukiolainen, joka on ollut mukana toimituksessa kaksi vuotta. Keväällä 2009 hän yritti selvittää, mistä kouluruokien raaka-aineet ovat peräisin.

www.nuoriso.hel.fi/nuortenaanitoimitus

Rosan juttu Ylen A-tuubissa:
http://atuubi.yle.fi/videoet_ja_kuvat/id-1003330

Kysy kunnes saat vastauksen

Jos kaupassa haluan tietää, mistä kalatiskin lahna on peräisin, se onnistuu. Koulun ruokalistassa tällaista tietoa ei kuitenkaan kerrota. Onko oppilaalla oikeus tietää mitä hän syö?

Olen mukana Pääkaupunkiseudun Nuorten Ääni -toimituksessa, jossa minulla oli mahdollisuus tehdä aiheesta tv-juttu Ylen A-studio-ohjelmaan.

Jutun tekeminen alkaa aina käsikirjoituksesta. Aloimme suunnitella tarinaa, jossa lähdetäisiin koulun ruokalista etsimään tietä raaka-aineiden alkulähteille.

Matka alkaisi keittäjän haastattelusta ja etenisi tuotantolaitosten ja keskusliikkeiden johtajien kautta kommenttiin maatilalta.

"Mä luulisin, että ne porkkanat tulee ihan suomesta", arvaili vaivaantuneen oloinen kouluravintolan esimies Koillisen Helsingin lukiossa. Hän kehotti meitä ottamaan yhteyttä Palmiaan, joka vastaa useimpien helsinkiläisten koulujen ruuista.

Palmian ruokapalvelupäällikkö ei ensin halunnut vastata kysymyksiin, koska pelkäsi jutun mustamaalaavan kouluruokaa. Lopulta hän kuitenkin suostui haastatteluun, ja lupasi hankkia meille tie-

dot siitä, millaisilta tiloilta ruokien raaka-aineet tulevat.

Luvattuja tietoja ei koskaan tullut. Yhdessä sähköpostissa tosin kerrottiin perunoiden tulevan suomesta ja punajuurten EU-alueelta. Tämä ei paljon tilavierailulle pääsyä auttanut.

Miksei tietoja lupauksista huolimatta annettu? Lähdin kysymään tätä Helsingin opetusvirastosta. Haastattelu kesti tunnin, enkä saanut kysymyksiin kunnollisia vastauksia.

Kaiken tämän jälkeen nauhoilla oli monta tuntia haastattelua, mutta ei tietoa ruuan alkuperästä.

Aloimme miettiä uutta käsikirjoitusta, jossa ei päädytäkään maatilalle, vaan näytetään millaiseen pyörytykseen joutuu, jos haluaa tietää, missä koulun salaattissa oleva tomaatti on kasvanut.

Leikkaamisen jälkeen valmis juttu esitettiin A-studiossa. Vaikkei jutussa voitukaan paljastaa helsinkiläisen kouluruuan alkuperää, niin ehkä joku jutun nähneistä katsojista yrittää selvittää, mistä tulevaa ruokaa hänen koulussaan syödään.

Rosa Kettumäki

Mediatehtäviä

Videomieli pidekirjoitus

Jos sinä saisit päättää, minkä asian muuttaisit koulussasi? Tässä työpajassa tuodaan oppilaiden ääni kuuluvuun ja harjoitellaan oman mielipiteen ilmaisua. Aikaa tarvitaan 3–4 oppituntia.

1. Jos minä saisin päättää...

Asettukaa rinkiin luokan keskelle. Jokainen esittelee vuorollaan yhden idean siitä, minkä asian koulussa pitäisi muuttua. Lause alkaa aina sanoilla "Jos minä saisin päättää..." Vuoroa vaihdetaan heittämällä pallo seuraavalle. Toisella kierroksella jokainen perustelee esittämänsä idean. Miksi näin pitäisi tehdä ja mitä hyvää siitä seuraisi?

2. Mindmap

Valitkaa pienryhmissä itsellenne yksi aihe, josta haluatte tehdä videon. Kirjoittakaa paperin keskelle videon aihe, esimerkiksi "Koulun vessat", ja sen ympärille neljä alaotsikkoa: "Ongelmat" – Mikä ongelmia esim. koulun vessat aiheuttavat? "Henkilöt" – Keitä ongelmat koskevat? Kuka niistä on vastuussa? "Paikat" – Mitä paikkoja aiheeseen liittyy? "Ratkaisut" – Miten ongelmat voisi ratkaista? Keksikää jokaisen alaotsikon ympärille mahdollisimman paljon ideoita. Valitkaa lopuksi videon näkökulma ympyröimällä otsikoiden alta ne kohdat, joihin haluatte keskittyä.

3. Käsikirjoituskortit

Käsikirjoitus tehdään netistä ladattavien käsikirjoituskorttien avulla. Kortteja on seitsemän erilaista: esimerkiksi juonto kameralle ja haastattelu. Yksi kortti vastaa yhtä kohtausta valmiissa videossa. Valitkaa haluamanne kortit ja suunnitelkaa kohtauksen sisältö.

4. Kuvaus

Videot kuvataan järjestyksessä kohtaus kerrallaan eikä niitä tarvitse erikseen leikata - video on heti valmis. Muistakaa kuitenkin harjoitella kohtauksia ennen kuvaamista!

5. Mielipidemittaus

Valmiit videot katsotaan yksi kerrallaan. Luokkaan muodostetaan jana, jonka toisessa päässä on "kyllä" ja toisessa "ei". Kysymys saadaan esitetyistä videoista, esimerkiksi: "Pitäisikö oppilaiden saada vaikuttaa enemmän liikuntatuntien sisältöön?" Kaikki asettuvat haluamaansa kohtaan janalle ja perustelevat oman valintansa. Lopuksi sovitaan, miten asioita viedään eteenpäin. Näytetäänkö videot oppilaskunnan hallitukselle? Lähetetäänkö ne YouTubeen?

Käsikirjoituskortit ja koko työpajaopas netissä: www.mystinenportaali.com/mediakasvatus/

Ismo Kiesiläinen & Mikko Toiviainen

Luokan media-analyyseista kirja

Sopikaa luokassa, että jokainen oppilas etsii vuorollansa mielestään mielenkiintoisen jutun mediasta (esim. sanomalehti- tai aikakauslehtiartikkeli, tv-ohjelma, elokuva tms.) ja kirjoittaa siitä seikkaperäisen analyysin A4-kokoiselle paperille (myös kuvitukset ovat tervetulleita).

Liimatkaa kirjoitetut media-analyysit luokan yhteiseen kirjaan (esim. A4-kokoinen vihko). Kaikkien tehtyä oman analyysinsä opettaja esittelee kirjan sisällön yleisesti ja herättelee keskustelua valikoituista aiheista ja silmiinpistävimmistä tulkinnoista.

Tehtävän päätteeksi postittakaa luokan yhteinen kirja Suomen lasten ja nuorten säätiöön:

Suomen lasten ja nuorten säätiö
Yrjönkatu 29 A, 00100 Helsinki

Jokaiselle kirjan lähettäneelle luokalle vastataan ja lähetetään palautetta kirjasta. Saapuneiden kirjojen kesken suoritetaan arvonta, jossa kiinnitetään huomiota erityisesti analyysien monipuoliseen tulkinnaan. Voittajille lähetetään postitse media-aiheinen palkinto ja kunniainioita mediataidoista.

Kuvanlukutehtävä

Katsokaa aukeamalla esitettyjä valokuvia ja keskustelkaa, mitä ajatuksia ja tunteita ne teissä herättävät. Minkä seikkojen takia ajattelette kyseisten valokuvien tulleen palkituksi? Mitkä asiat teidän mielestänne yleensä tekevät valokuvasta hyvän?

Tarkastelkaa kuvaa 1 ja pohtikaa: Mitä kuvassa on (etu- ja taka-alalla)? Miten kuva on rajattu? Miksi kuva on tehty? Mitä ajatuksia valokuvaaja mahdollisesti haluaa herättää katsojassa? Mitä kuva kertoo sodasta? Antaako se katsojalle jotakin lisätietoa? Minkä kuvatekstin kirjoittaisitte kuvalle? Miten kuvateksti vaikuttaisi kuvan tulkintaan?

Tarkastelkaa kuvaa 2 ja pohtikaa: Mikä tunnelma kuvassa on? Mitä kuvassa on? Mitä valokuvaaja on rajannut kuvan ulkopuolelle, ja miksi? Miten rajaus vaikuttaa katsojan kuvasta saamaan mielikuvaan? Mihin kuvassa katsotaan? Miten kuva onnistuu luomaan katsojalle mielikuvan tapahtuneesta tai elävöittämään uutista? Voiko kuvaan luottaa, onko se aito vai sommiteltu? Miksi kuva on tehty?

Tarkastelkaa kuvaa 3 ja pohtikaa: Mitä kuvassa on? Miten kuva on rajattu? Miksi se on rajattu niin? Mihin kuvassa katsotaan? Eroaako kuva jollakin tapaa mainoksissa kuvattavien nuorten tyttöjen kuvaamisesta, ja jos niin miten? Miksi kuva on tehty?

1 Sami Kero: Vuoden lehtikuva 2008
Ylikersantti Matt Merced pelaa sheikki Munderin lasten kanssa jalkapalloa Bagdadin provinssissa Irakissa.

2 Eetu Sillanpää: Vuoden uutiskuva 2008

Järkyttyneitä nuoria koulun edustalla Kauhajoella, missä kymmenen nuorta ammuttiin kuoliaaksi.

3 Miina Savolainen & Petra Parvikoski: Maailman ihanin tyttö -projekti

Valokuvaaja Miina Savolainen kuvasi kymmenen vuoden ajan lastenkodissa kasvaneita nuoria niin kuin nämä itse halusivat tulla nähdyiksi. Projektin nimi tarkoittaa sitä, että jokaisella ihmisellä on oikeus kokea itsensä arvokkaaksi ja rakastetuksi. Satumaiset valokuvat toivat lohtua ja kauneutta nuorille, joiden elämään oli liittynyt paljon raskaita kokemuksia ja näkymättömyyttä. Omakuvan hyväksyminen on itsen hyväksymisen vertauskuva. Kuvissaan nuoret saivat nähdä itsensä ehjinä ja vahvoina sekä opetella katsomaan itseään lempeämmin. www.voimauttavavalokuva.net

Niemelän perhe ja media

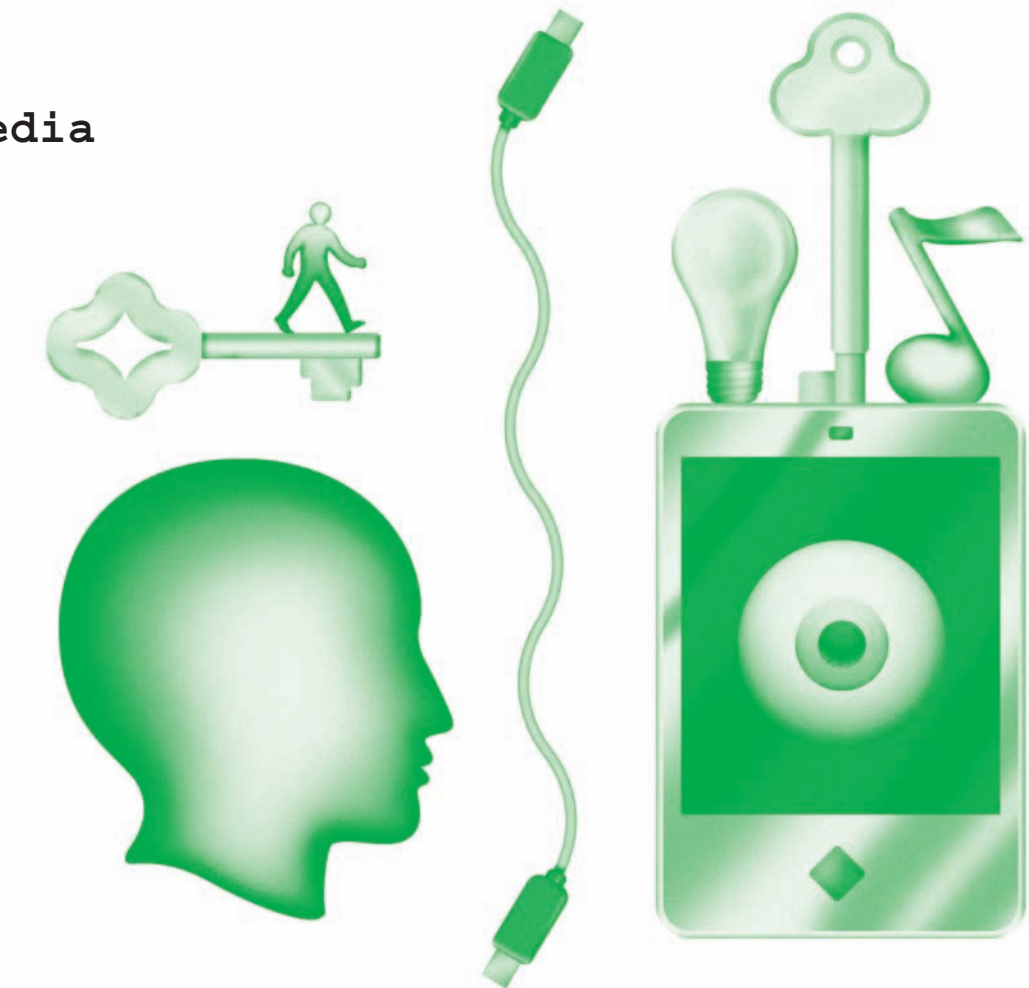
Punatulkuntien valko-oranssissa rivitalossa Helsingin Tapanilassa asustaa iloinen Niemelän perhe. Perheeseen kuuluu äiti Marja-Leena, isä Hannu ja siskokset Roosa (13 vuotta) ja Saara (10 vuotta). Niemelän perhe tekee muutakin, kuin katsoo televisiota.

Televisio on perheen yhteinen ajanviete, ja esimerkiksi Frendejä katsoo koko perhe. Niemelät käyttävät yhdessä myös internetiä, kun he katsovat vaikkapa matkakohdetta. Perheellä on myös monia harrastuksia, joihin ei kuulu mediaa. "Golfaamme, pelaamme lautapelejä, ulkoilemme Nuuksion kansallispuistossa ja pyöräilemme", Niemelät kertovat.

"Töissä tietokoneella minulla on omat ohjelmat, joita käytän. Kotona käytän yleensä televisiota, radiota, tietokonetta ja luen Helsingin Sanomia", perheen äiti Marja-Leena kertoo. Moni asia mediassa on muuttunut Marja-Leenan lapsuudesta, esimerkiksi televisio, eikä heillä ollut lapsena tietokoneita. Uutiset, Täydelliset naiset, luonto- ja sisustusohjelmat ovat perheen äidin suosikkeja. Sisustus- ja urheiluliikkeiden mainokset ja tarjoukset herättävät hänen huomionsa. "En selviäisi ilman mediaa, sillä se olisi tänä päivänä varmaan mahdotonta", Marja-Leena toteaa.

Perheen isä Hannu kertoo "kakkoskanavan" olleen kovin juttu median kehityksessä hänen ollessaan lapsi, sillä uuden kanavan myötä oli varaa valita, mitä katsoo. Itse hän kertoo katsovansa urheilua, elokuvia, sarjoja ja luonto-ohjelmia. Netissä hän tutkaillee ravintoasioita, Iltalehden sivuja sekä Body-, Kehonrakennus- ja Fitness-lehteä. Lisäksi Hannu käyttää Messengeriä, verkkopankkia ja Facebookia. Mainoksissa hänen huomionsa kiinnittää koko, ja ärsyttävät mainokset jäävät hänelle parhaiten mieleen.

Hannu uskoo tietävänsä, miten hänen lapsensa käyttävät mediaa. "Roosa ei käytä liikaa, mutta Saaraa joutuu välillä hätisteleämään Gosupermodelista", Hannu tuumii.

Niemelän lapset eivät mielestään ole median suursukuluttajia. Koulussa Roosa ja Saara käyttävät tietokonetta ja lukevat joskus lehtiä. Koululainen on Saaralle tilattava lehti, jota hän lukee mielellään. Roosaa taas kiinnostaa nuortenlehdet ja hänelle tilataan Demiä.

Molemmat tytöistä käyttävät netissä Google-hakuselausta ja pelisivuja. Automatkoilla tytöt kuluttavat aikansa kuuntelemalla mp3-soitinta, josta kuuluu mm. Kelly Clarksonia ja Rihannaa. Kumpikaan lapsista ei ole ostanut ainakaan mitään suurta mainosten perusteella, mutta koko perheelle ostettiin viimeksi digiboksi.

Perheen isovanhemmat Rauni ja Pentti asuvat Pyhäjoella. Raunin ja Pentin mielestä media on muuttunut todella paljon heidän elämänsä aikana. "Kun olin pieni, meillä oli vain radio", 65-vuotias Rauni kertoo. Molempien mielestä media on kehittynyt nopeasti vuosien aikana. Rauni ja Pentti

käyttävät molemmat tietokonetta, tv:tä, radiota ja tilaavat lehtiä. Raunin mielestä sellaiset mainokset, jotka tuntuvat todelta, ovat kiinnostavia. Penttiä taas kiinnostavat auto-, työkalu-, traktori- ja konemainokset. "Meillä katsotaan televisiota ja kuunnellaan radiota kaikkein eniten. Televisiosta katsomme pääasiassa uutisia, saksalaisia dekkareita, luonto- ja sisustusohjelmia sekä konsertteja", pariskunta kertoo.

Niemelän perhe on mediankäyttäjänä samanlainen kuin monet muut nykyperheet. Perheen mediankäyttö on monipuolista, mutta ei liiallista. Media ei hallitse heidän elämäänsä, kuten perheen monista yhteisistä harrastuksista huoma. Niemelöiden elämään media tuo iloa, viihdettä ja hyötyä.

Työryhmä: Adele, Aila, Anna, Marika, Maritta, Roosa, Saana ja Sanna, Hiidenkiven peruskoulun 7C

KÄYTÄ VALTAASI!

Big Brotherin mainokset toittivat syksyllä 2006: ”Käytä valtaasi!” Yleisölle luvattiin entistä enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, mitä ohjelmassa tapahtuu. Myöhemmin BB-kotisivuilla kiiteltiin faneja hyvistä ideoista ja aktiivisuudesta. Tällainen yleisön mukaan ottaminen toistuu nykyään yhä useammassa ohjelmassa. Mistä on kyse?

Mikko Hautakangas
tutkija, Tampereen yliopisto

Kaikenlaiset yleisöpalautteet ja äänestykset ovat aina kuuluneet mediaan. Lehdistön puolella erilaiset yleisönosastokirjoitukset kukoistivat jo 1800-luvulla, ja radion kulta-aikoina 1900-luvun alkupuolella kuulijat osallistuivat ohjelmiin puhelimitse. Tekninen kehitys on mahdollistanut entistä nopeamman ja monipuolisemman vuoropuhelun tekijöiden ja yleisön välillä, erityisesti internetin yleistymisen myötä.

TV-ohjelmat, elokuvat ja pelit ovat nykyisin yhä useammin useita eri medioita hyödyntäviä kokonaisuuksia, joissa yleisön ja fanien oma toiminta otetaan tavalla tai toisella huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Tosi-TV-ohjelmat ovat hyviä esimerkkejä tästä; esimerkiksi Big Brotherin perusideaan kuuluu oleellisesti erilaisia vuorovaikutteisia elementtejä, kuten äänestykset, ohjelman jatkuvasti päivittyvät nettisivut ja verkkokeskustelu.

Pyrkimys vuorovaikutteisuuden näkyä erityisesti yleisöäänestysissä ja muissa puhelimella pelattavissa peleissä. Niitä arvostellaan kuitenkin usein ”rahastuksena”: vaikka äänestäisi saldorajan umpeen, ei voi koskaan olla varma, että se johtaa haluttuun lopputulokseen.

Erilaiset fanittamisen muodot sen sijaan tarjoavat yleisön aktiivisuudelle ja mielipiteille enemmän liikkumatilaa. Myös fanikulttuureille internet on ollut merkittävä uudistus. TV-kanavien ja ohjelmien ympärillä on keskustelupalstoja ja foorumeita, joissa mielipiteitä vaihdetaan usein kiivaastikin. Lisäksi on

fanien omaehtoisesti tuottamia sivustoja, jotka eivät ole mitenkään ohjelman tekijöiden valvonnan alaisia.

Internet on tuonut fanikulttuurit myös entistä lähemmäs median tekijöitä. Kun vaikkapa TV-tuottajat haluavat tietää, mitä mieltä yleisö on heidän tekemistään ratkaisuista, he saavat arvokasta tietoa lukemalla katsojien kommentteja eri foorumeilla. Toisinaan esimerkiksi Big Brotherin tuottajat saattavat poimia ideoita yleisön keskusteluista – ja kiittelevät sitten faneja aktiivisuudesta ohjelman verkkosivuilla. Näin faneille muodostuu tunne, että heitä todella kuunnellaan, ja se saa monet seuraamaan ohjelmaa entistä tiiviimmin.

Voidaan siis väittää, että internetin yleisö- ja faniyh-teisöt kaventavat kuilua median tekijöiden ja yleisöjen välillä. Yleisölle osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden erilaiseen, toisinaan jopa syvempään mielihyvään kuin itse ohjelman seuraaminen. Esimerkiksi monet Big Brother –fanit toteavat, että keskustelupalstalle osallistuminen on heille tärkeämpää ja mukavampaa kuin itse talon tapahtumien seuraaminen!

Vaikka sana ”fani” on perinteisesti liitetty hysteerisesti kiljuviin laumoihin ja rajattomaan ihailuun, fanius voi parhaimmillaan olla myös valistunutta ja osaavaa pohdiskelua faniuden kohteesta, joka tarjoaa fanille onnistumisia ja elämyksiä. Fanit ovat myös osa kohdettaan – niin hassua kuin se onkin, esimerkiksi Big Brotherin suosiota lisää entisestään tieto siitä, että ohjelma on suosittu!

Takaisin luolaan - ihmiset istuvat taas piirissä tuijottamassa yhdyntää

Tosi-tv-ohjelma Big Brother ylitti jo itsensäkin syksyllä 2009, kun kilpailijat Minna ja Esa J harrastivat seksiä yksityisessä makuuhuoneessa – tv-kameroiden edessä. Kyse oli puhtaasta pornosta, jota myös alaikäiset pystyivät katsomaan. Toiminta alkoi kylläkin peiton alta, mutta häveliäisyys loppui siinä vaiheessa, kun peitto putosi parin päältä. Tässä sitä siis jo ollaan: seksiä suorassa lähetyksessä.

Edesmennyt amerikkalaiskirjailijaa Neil Postmania tapahtunut saattaisi huvittaa. TV-kriittikkona tunnettu Postman epäili jo 1980-luvulla, että ihmiskunta on käytöstavoiltaan palaamassa suoraan kivikaudelle. Luola-aikoina oli seksiä pakko harrastaa heimon muiden ihmisten nähden, kun ei ollut mitään suojaa toisten silmiltä. Sitten ihminen sivistyi. Tulivat talot ja seinät ja säädyllisyys. Kunnes saatiin televisio, joka Postmanin mielestä heitti meidät takaisin luolaan. Nyt ihmiset istuvat jälleen piirissä tuijottamassa toisten yhdyntää. Vain nuotio vaihtui jalkalamppuun jossain välissä.

On tietenkin hienoa, ettei seksuaalisuuteen liity sellaisia tabuja kuin vielä muutama vuosikymmen sitten. Kukaan tuskin toivoo Suomesta Sudania, jossa naiset saavat raippoja jo pelkästään pitkien housujen pitämisestä.

Mutta hippusellinen säädyllisyyttäkään ei olisi pahitteeksi. Aika vaikea on näinä aikoina yrittää selittää nuorille, että seksi on jotain a) yksityistä b) kaunista, kun se ei missään näytä siitä olevan. Saati että sillä olisi minkään valtakunnan tekemistä rakkauden kanssa. Mutta lienee perin vanhanaikaista edes yrittää sotkea näitä kahta asiaa keskenään.

Ulla Appelsin
toimituspäällikkö, Iltä-Sanomat

SANOMALEHTI TULESSA

Uutistilanne voisi olla vaikka tällainen: Tulipalo Mäkelänrinteen uimahallissa. Tieto tulipalosta tulee sanomalehden toimitukseen yhtä aikaa kun palolaitokselle, sillä toimituksessa on ämyrit, jotka toistavat palolaitoksen kuulutukset: ”Voimakasta savua Mäkelänrinteen uimahallista!”

Reetta Rätty

toimituspäällikkö, Helsingin Sanomat

Toimituksessa alkaa säpinä. Paikalle saatava nopeasti toimittaja, valokuvaaja, videokuvaaja. Ehkä toinenkin toimittaja? Onko ihmisiä hengenvaarassa? Kolmas toimittaja! Toinen kuvaaja?

Kiire on kova, sillä tulipalo saattaa olla hetkessä ohi. Mutta kiire on myös siksi, että sanomalehden toimittaja ei enää nykyään lähde palopaikalle – eikä millekään muullekaan juttukaikalle – tekemään juttua vain huomiseen lehteen. Nyt tehdään juttuja myös nettiin, radioon ja mobiiliin, eli kännyköihin. Ne eivät ilmes-ty huomenna, vaan juuri nyt, online.

Ensimmäinen uutinen tulipalosta julkaistaan netissä ennen kuin toimittaja on edes ehtinyt Mäkelänrintee-seen. Lukijoiden tiedontarve on kiivainta juuri tässä uutisen alkuvaiheessa, kun tieto alkaa vasta levitä. Nopeudelle on monta syytä: on vastattava ihmisten huoleen, tyydytettävä uteliaisuutta ja levitettävä tietoa. Toki mediat myös kilpailevat vauhdilla: kuka kertoo ensimmäisenä?

Ja mitä tapahtuu uimahallin pihalla?

Toimittaja soittaa heti paikalle päästyään toimituk-seen ja kertoo, mitä näkee. Online-vuorossa olevat toimittajat täydentävät poliisilta saamia tietoja uutiseen. Myös sanomalehden toimituksessa olevasta radiostudiosta soitetaan toimittajalle: miltä siellä näyttää, onko uhreista tietoa? Toimittaja antaa rapor-tin radioon, kuulijat saavat tiedot samantien.

Videokuvaaja on saanut tulipalon ikuistettua ja haastatellut silminnäkijöitä. Pian sanomalehden net-tisivujen lukijan näkevät liikkuvaa kuvaa siitä, miltä Mäkelänrinteessä nyt näyttää. Onpa savua, ja mitkä

lieskat! Värjötteleekö pihalla tosiaan vieläkin ihmisiä uikkareissa?

Myös valokuvaaja tallentaa tilannetta ja hakee eri-laisia kuvia sekä nettiä että huomista sanomalehteä varten.

Kun lieskat ovat laantuneet ja palopäälliköt sekä silminnäkijät haastateltu, joukko palaa toimitukseen. Tällaisissa breaking news -tilanteissa kaikki olemassa oleva tieto kerrotaan netissä heti kun mahdollista. ”Breaking news” on helppo tunnistaa. Sen kun kuu-lee, ajattelee: uskomatonta, ei voi olla totta!

Illan tunteina toimituksessa on pohdittava tarkasti sitä, mitä huomisessa sanomalehdessä kerrotaan tulipalosta. Täytyy kerrata faktat, sillä kaikki eivät ole roikkuneet päivää netissä, eivätkä katsoneet iltauuti-sia. Mutta monet ovat. He tietävät jo kaikenlaista ui-mahallin palosta. Mitä uutta paperilehti tarjoaa heille?

**Kysytään
paloturvallisuuden
perään, selvietään, milloin
uimahalli on taas auki.
Sekin pitää selvittää, voiko
uimahalli ylipäättään palaa
– sehän on vettä täynnä!**

Vaikka mitä! Esitetään grafiikka siitä, mitkä osat hallia paloivat. Ehkä kysytään paloturvallisuuden pe-rään hallin turvallisuudesta vastaavilta. Milloin halli on taas auki? Sekin pitää selvittää, voiko uimahalli ylipäättään palaa – sehän on vettä täynnä!

Karkeasti voisi sanoa, että netti kertoo nopeat uutiset ja antaa lukijoille mahdollisuuden osallistua uutisen tuottamiseen ja kommentointiin. Lukijoiden kuvia onnettomuuspaikalta julkaistaan, ja keskustelupal-s-talla alkaa tietenkin heti spekulointi siitä, kuka oli syyllinen tulipaloon.

Seuraavan päivän sanomalehti selvittää ja analysoi, miksi näin kävi, mitkä ovat seuraukset. Ei ole vaikea arvata, että varsinkin iltpäivälehdet kertoisivat Mäkelänrinteen tulipalosta ihmisten kautta. Saunasta paennut kertoo! Paniikki naisten pukuhuoneessa!

Tulipalo on helppo uutisaihe, koska on niin ilmeistä, mikä on uutisen kärki: tulipalo ja sen tuhot.

Mutta silti toimituksissa riittää pohdittavaa: Miten asioista kerrotaan nopeasti mutta silti luotet-tavasti? Kaikki haluavat tietää, kuoliko tulipalossa joku. Sitä ei voi arvailla, nettiinkin täytyy saada vain varmaa, viranomaisten vahvistamaa tietoa .

Miten tietoa esitetään sähköisissä vempelissä – ja miten taas paperilehdessä?

Sanomalehtitalojen muuttuminen monimediataloiksi on käynyt nopeasti. Toimittajan ja valokuvaajan työ on muuttunut valtavasti – mutta silti voi sanoa, että työn ydin on aivan sama kuin ennen sähköisiä kana-via. Toimittajan työ on välittää tietoa ja tunteita.

HYVÄT PAHAT PELIT

Modernissa yhteiskunnassa arvostetaan työtä ja hyötyä. Pelit ja leikit ovat hyötyajatteluun tottuneelle vaikea pala. Mitä hyötyä peleistä on?

Frans Mäyrä
professori, Tampereen yliopisto

Peli ja leikki ovat ikivanhaa, kaikille kansoille yhteistä kulttuuria. Nykyään tietokone- ja videopelejä valmistetaan paljon, eikä moni välttämättä erota vanhoja leikkejä näyttävien tietokonegrafikoiden takaa. Digitaalinen ammuskelupeli voi kuitenkin olla vanha hippaleikki uudessa muodossa.

Modernissa yhteiskunnassa arvostetaan työtä ja hyötyä. Pelit ja leikit ovat hyötyajatteluun tottuneelle mielelle vaikea pala. Mitä hyötyä peleistä on? Ehkä niistä onkin pelkkää haittaa?

Leikkejä ja pelejä tutkineet tiedemiehetkin ovat erimielisiä. 1800-luvulla leikki ymmärrettiin alkeelliseksi toiminnaksi, mitä vain takapajuiset kansat tai lapset harrastavat. Romantiikan ajan filosofit ajattelivat toisin. Heidän mielestään ihminen on aidoimmillaan leikkiessään. Leikki ja peli ovat luovuutta, mitä pitäisi vaalia.

Nykypäivänä digitaaliset pelit ovat näkyvä osa mediakulttuuria ja toisinaan pohditaan uhkaavtko pelit esimerkiksi lukuharrastuksen asemaa. Ajanvietto internetin foorumeilla ja verkkopeleissä onkin yleistynyt. Samalla tietokoneen ääressä kuitenkin myös oppii erilaisia uusia luku- ja kirjoitustaitoja. Pelitaidot ja medialukutaidot lienevätkin tulevaisuuden yhteiskunnassa yksi tärkeä kansalaistaito.

Pelien haitoista puhuttaessa on oltu huolestuneita erityisesti väkivallasta. Tutkijat ovat pelien vaikutuksista kuitenkin erimielisiä.

Tietokonepelit alkoivat yleistyä vasta 1970-luvun lopulla ja suhteellisen uutena ilmiönä niihin liittyy niin liioiteltuja pelkoja kuin liiallisia odotuksiaakin. Pelien haitoista puhuttaessa on oltu huolestuneita erityisesti väkivallasta. Jos pelissä harjoitellaan ampumista tai muita väkivaltaisia tekoja, voi tämä tutkijoiden mukaan vaikuttaa pelaajiin niin että heillä on todellisessakin elämässä enemmän taipumusta turvautua väkivaltaan. Osin tutkijat ovat kuitenkin peliväkivallan vaikutuksista eri mieltä. Väkivaltavaikutusten kriitikot korostavat, että perhesuhteet ja muu sosiaalinen ympäristö vaikuttavat voimakkaammin kuin pelien pelaaminen tai elokuvien katsominen. Jos ystäviä ei ole, eikä pelaamisen lisäksi tunnu löytyvän mitään muutakaan kiinnostuksen kohdetta, voi kuitenkin olla syytä huolestua. On kuitenkin muistettava, että myös peliharrastuksen parista voi saada ystäviä.

Pelihyötyjen puolestapuhujat viittaavat tutkimuksiin, joiden mukaan pelejä pelaavat pärjäävät keskimäärin paremmin koulussa kuin ne, jotka eivät pelaa lainkaan.

Niin hyvässä kuin pahassakaan, pelit eivät ole irrallaan oikeasta elämästä. Pelit voivat rikastaa elämää ja vahvistaa itseluottamusta, mutta toisessa elämäntilanteessa ne voivat olla osana monimutkaista ongelmaa.

OLET RUMA JA LIHAVA!

Saako julkkiksesta kirjoittaa ihan mitä vain? Kannattaako julkkikseksi haluta?

Ville Blåfield

NYT-liitteen esimies, Helsingin Sanomat

”Olin kerran dösässä kun sinne tuli yks julkkis, muusikko. Koko tunnelma sähköistyi siellä. (...) Mäkin menin sit ulos siitä vierestä, missä se seiso, vaikka takaovi ois ollut lähempänä. En mä tuijottanut sitä tai mitään, mut toivoin, että jos se vaikka jotenkin huomais mut ja kelaais vaikka hetken, että aha, tollanen tyttö.”

Näin kertoo 18-vuotias tyttö, joka itsekin haaveilee julkisuudesta. Tietysti: julkkiksen ympärillä ”tunnelma sähköistyy”. Tutkimusten mukaan entistä useampi nuori haaveilee maineesta ja julkisuudesta. Se on ihan ymmärrettävää: julkisuuteen on nykyisin helpompi päästä kuin ennen vanhaan.

”Siis ne tyypit jotka tuolla ruudussa hilluu, ei ne oo sen kummallisempia kuin meikäläisenkään. Ihan yhtä laiskoja ja lahjattomia.”

Tämä 17-vuotiaan pojan kommentti, kuten kertomus muusikkojulkikkien bussimatkasta, on lainattu yhdessä toimittaja Leena Sharman kanssa kirjoittamastani kirjasta Ken leikkiin ryhtyy. Pohdimme kirjassa, miksi nuoret haluavat niin kovasti julkisuuteen, vaikka tajuavat vielä vanhempiaan paremmin, miten raakaa julkisuus nykyisin voi olla. 17-vuotias poika jatkaa: ”Jos kaiken maailman friikit pääsee tonne, niin kai kuka tahansa osaa tehdä itestään julkikkien sillä, että puhuu vaan panemisesta telkkarissa.”

Mutta kestäkö kenen tahansa pää julkista ryöpytystä?

Idols-kilpailusta kansakunnan kaapin päälle pongahtanut laulaja Antti Tuisku kertoo, miltä julkisuus aluksi tuntui: ”Oli tosi pelottavaa, että yhtäkkiä susta saatiin kirjoittaa lehtiin, paikkaansapitäviä ja

keksittyjä juttuja. Vielä enemmän se ehkä vaikutti läheisiin.”

Taviksilla on Suomessa yksityisyyden suoja. Se tarkoittaa, että tuntemattomista ihmisistä ei saa julkisuudessa paljastaa yksityisasioita ilman heidän lupaansa. Julkisuudenhenkilöillä yksityisyyden suoja on pienempi. Toimittajat käyttävät vertausta: yksityisyyden suoja on kuin sateenvarjo, johon puhkeaa reikä aina, kun varjon kantaja itse kertoo elämästään julkisuudessa. Kun Antti Tuisku siis itse lähti mukaan Idols-kilpailuun, hänen sateenvarjoonsa tuli reikä - hänen yksityisyydensuojansa pieneni. ”Ken leikkiin ryhtyy”, toimittajat sanovat, ”se leikin kestäköön”. Nyt Tuiskun elämästä saa kirjoittaa häneltä itseltään asiasta kysymättä.

Tajuavatko kaikki julkikkikseksi hinkuvat tämän? Eivät ihan, selviää Big Brother -kilpailijoille kisan jälkeen tehdyistä haastatteluista.

”Aluks oli hurjaa, ku ei siihen ollu tottunu. Sä et voinu mihinkään mennä et joku oli sun kimpussa, joka ikisessä kaupassa joku tuli repii hihasta”, muistelee yksi Suomen Big Brotherin ensimmäisen tuotantokauden kilpailijoista. ”Kyl se aluks oli aika kummallista.”

Voi olla, että kokemattomia tosi-tv-tähtiä kohtaan toimittajat ovat hieman armollisempia, mutta pitkään julkisuudessa paistatelleista tähdistä kirjoittaessaan he eivät enää varo. Oletus on, että julkisuudessa pyörinyt ja siitä hyötynyt julkkis kyllä tuntee pelin hengen, eikä häntä enää ole tarpeen suojella omilta hölmöilyltään tai mölättyksiltään.

Tärkeä periaate kuitenkin on, että kaiken toimittajien kirjoittaman pitää olla totta. Perinteisiä medioita pahemmin julkikkiset ovatkin riistaa nettikeskustelijoille. Miltä kuulostaa esimerkiksi tämä BB-kilpailijan ulkonäöstä nettikeskustelussa julkaistu mielipide: ”(...) on ruma ja lihava. Kauniit kasvot ja nuori (31v), mutta syönyt itsenä karmeaksi possuksi.”

Toisaalta samalta keskustelufoorumilta löytyy myös tällainen viesti: ”Tää oikeiden ihmisten arvostelu on aika kauheeta. (...) Ehkä meidän pitäisi muistaa, että noi on oikeita ihmisiä, eikä mitään roolihahmoja.”

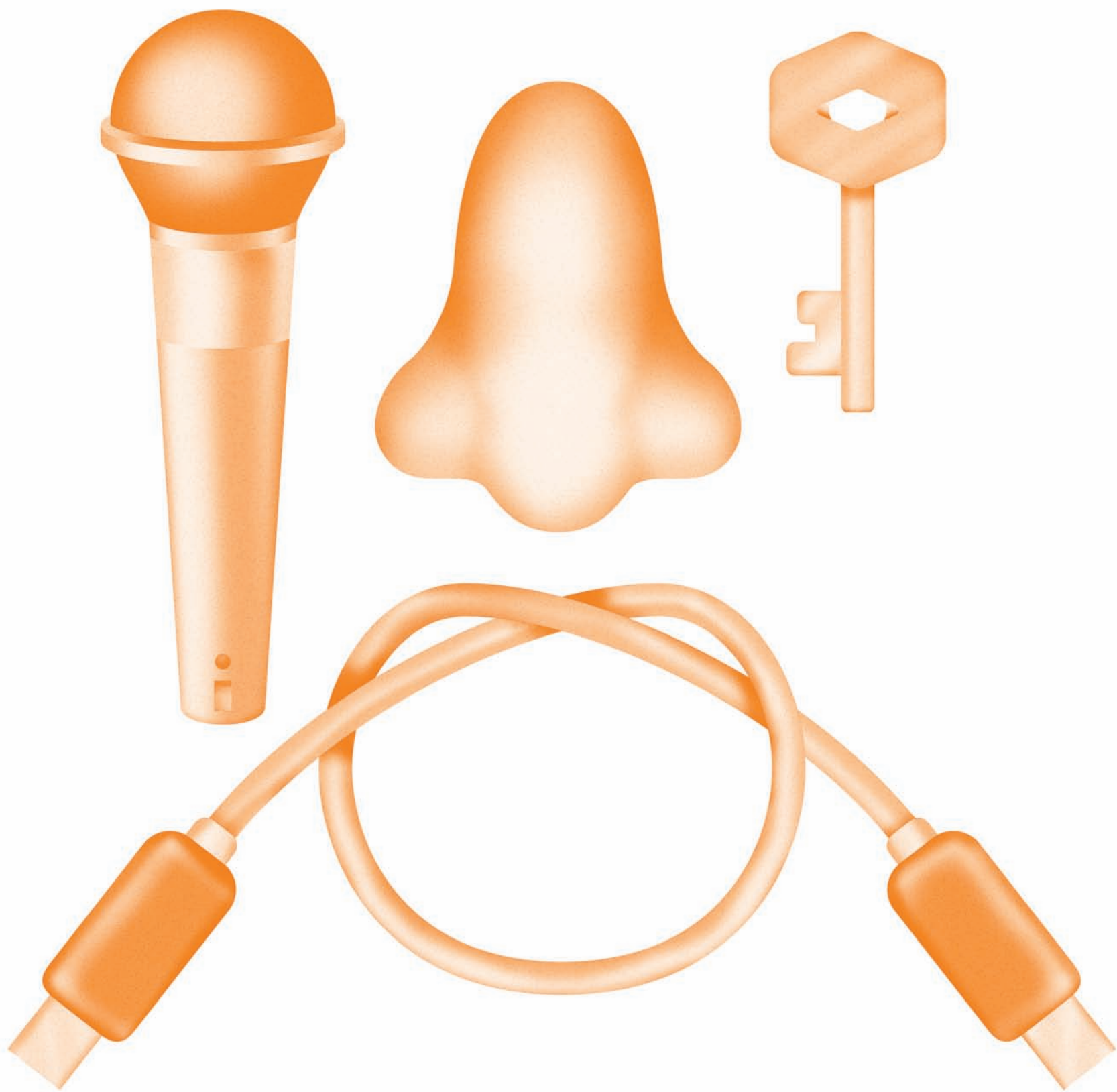
Jos kaiken ryöpytyksen kestää, voi pahimpaan nettijulkisuuteenkin kai suhtautua kevyemmin - kuten tämä BB-kilpailija: ”Musta oli hauska huomata, että mä en ollu yhdentekevä. En mä tietysti ois halunnut niin paljon sitä kuraa, mutta musta oli kiva, että mä en ollu tylsä.”

Julkkis ei ole tylsä, julkikkien ympärillä tunnelma sähköistyy. Julkkis pääsee bileisiin ja julkikkisella käy flaksi. Onhan julkisuudessa eittämättä paljon hyviä puolia. 19-vuotias poika kertoo, miksi hän haaveilee julkisuudesta: ”Kyllä se on aina iso juttu, jos joku vähänkään täältä suunnalta pääsee julkisuuteen. Joskus kun joku pärjää, niin miettii ja tulee haikaa olo, että tuo on nyt tuolla ja minä tässä. Miettii voisiko tehdä jotain, että pääsis itsekin tuonne, oliskohan siellä sitten parempaa.”

Vuosikymmeniä julkisuudessa pyörineet tähdet varmaan vastaisivat, että ei se elämä sen parempaa ole. Erilaista kyllä kuin meistä monella, ja usein hauskaa. ”Toki tuntuu kivalta, että saan taksin lauantaiyönä kolmelta, kun kukaan muu ei tunnu saavan”, myöntää Antti Tuisku.

Lähteenä käytetty Ken leikkiin ryhtyy – julkisuuden himo ja hinta (Ajatus, 2007) -haastatteluja.

”Siis ne tyypit jotka tuolla ruudussa hilluu, ei ne oo sen kummallisempia kuin meikäläisenkään. Ihan yhtä laiskoja ja lahjattomia.”

OLLA NÄKYVILLÄ ON OLLA OLEMASSA

Johanna Sumiala

yliopistonlehtori, Helsingin Yliopisto

Näin totesi kuuluisa yhteiskuntatutkija Zygmunt Bauman pohtiessaan nykyihmisen tapaa olla maailmassa. On hienoa, kun joku huomaa, katsoo ja kuuntelee. Mediasta on tänä päivänä tullut paikka, joka tarjoaa ennen näkemättömiä mahdollisuuksia päästä esille, se on myös paikka, jossa monet haluavat päästä näkyville. On Idols-kisoja ja Big Brother -ohjelmia. Varsinainen taviksen paratiisi on verkko. Sinne voi ladata omia kuvia, videoita ja muita omia juttuja. Verkossa jokainen voi olla hetken julkkis ja kuuluisuus. Kaipuu tulla nähdyksi ja huomatuksi on jokaisen ihmisen perustarve ja oikeus.

Joskus joutuu huomaamaan, että elämä mediassa ei aina ole kaunista, eikä ”glamyröösiä”. Se voi olla myös ahdistavaa ja pelottavaa. Kaikki katseet eivät ole ihailevia ja hyviä. Vapaus tulla nähdyksi, voi vaihtua kahleeksi. Kerran julkisuuteen päästetty haastattelu, kuva tai tarina ei ole enää lähettäjän omaisuutta. Se alkaa elää omaa elämäänsä. Sen leviämistä ei voi enää estää, eikä sen kierrätystä mediassa voi juuri hallita. Sitä voidaan muokata ja muunnella mielen mukaan. Kuka tahansa. Missä tahansa. Youtube on täynnä esimerkkejä ”tuunatuista” tarinoista ja hahmoista.

Elämä mediassa ei ole aina kaunista eikä glamyröösiä. Se voi olla myös ahdistavaa ja pelottavaa. Kaikki katseet eivät ole ihailevia ja hyviä. Vapaus tulla nähdyksi voi vaihtua kahleeksi.

Aina ei ole helppoa tietää, missä kulkee raja aidon inhimillisen nähdyksi tulemisen tarpeen, tyhjän peilauksen ja hyväksymisen välillä.

Teknologialla ei ole moraalialia.

Se taipuu mihin sitä halutaan ja osataan käyttää. Ihmisellä on moraalialia, käsitys oikeasta ja väärästä, ja vastuu itsestä ja toisista.

Nykyihmistä luonnehditaan joskus narsistiseksi ja tämän moraalialia narsistin moraalialiksi. Narkissoksen tarina on tuttu jo Antiikin ajoilta. Narkissos oli nuori mies, joka oli rakastunut omaan kuvaansa – niin täydellisesti, että lopulta hukkuu veteen kurkotettuaan vedestä heijastuvaa kuvaansa liian syvälle. Narsistinen ihminen on valmis tekemään mitä hyvänsä tullakseen näkyväksi. Tarve heijastella omaa kuvaansa mediajulkisuudessa on loputon, sillä narsisti ei saa itsestään koskaan tarpeeksi. Narsistisen ihmisen sielu on tyhjä. Siksi se on myös niin tavattoman altis median houkutteksille. 15 minuutin kuuluisuudelle!

Aina ei ole helppoa tietää, missä kulkee raja aidon inhimillisen nähdyksi tulemisen tarpeen, tyhjän peilauksen ja hyväksikäyttämisen välillä...

Kannattaa miettiä, maksaako hetken kuuluisuus aina vaivan. Kenen ehdoilla itsensä julkisuuteen tuo, ja mitä sydän todella sanoo. Pikku Prinssi oli totisesti oikeassa todetessaan, ”ainoastaan sydämellään näkee hyvin. Tärkeimpiä asioita ei näe silmillä”.

Itsehäpäisyä häpeilemättä!

Kun mä olin pieni, en muista suoraan haaveileeni julkisuudesta vaan enemmänkin haaveilin suuresta intohimostani eli esiintymisestä eri tilanteissa; tanssijana musiikkivideolla, Oscar-gaalassa saamassa palkintoa hienosta elokuvasta, pitämässä tunteisiin vetoavaa puhetta ihmisoikeuksista kansanjoukolle. Erilaisia elokuvallisia kohtauksia pohjautuen pikku-Janin todellisuuteen. Valtavaan haluun tulla nähdyksi ja olla näkyvä ja myös sisällä kytevään lahjaan liikuttaa ihmisiä ja heidän mieliään.

20 vuotta myöhemmin olen tv:stä tuttu juontaja ja näyttelijä... Julkisuuden henkilö ilman Oscar-palkintoa. Olen saanut matkan varrella toteuttaa itseäni, unelmia on käynyt toteen ja monta seikkailua on koettuna. Matkalla on ollut myös paljon vastoinikäymiä, uskonpuutetta ja kovaa työtä. Näyttelijäksi halusin ja se musta tuli, mutta kaikki on ollut tehtävä itse. Itse on täytynyt uskoa omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin. Itse on täytynyt muistaa seistä itsensä rinnalla eikä jättää Jania pulaan.

Aluksi julkisuudessa viehätti se, että sai huomiota. Koki olonsa tärkeäksi ja ihailluksi. Kun aikaa on kulunut, olen kuitenkin huomannut, että useimmiten ne ihmiset, jotka tunnistavat minut kadulla eivät tunnista minua vaan laatikon päässäni. Jos lapsena ratikassa tuijotettiin, koska olin musta, nyt tuijotetaan, koska olen televisiosta tuttu. Siirryin siis laatikosta toiseen ja kummassakin laatikossa katsoja näkee vain laatikon reunat.

Hienoja kohtaamisia ovat ne, kun joku tulee juttelemaan ja kiittämään työstäni. Kertoo, että esiintymiseni sai heidät nauramaan tai itkemään, miettimään tai uskomaan. Silloin olen onnistunut käyttämään oikeaa lahjaani, kutsumusta liikuttaa ihmisiä. Julkisuus on hetkittäin jännittävä osa työtäni, jonka olen valinnut ja se on mahdollistanut paljon asioita, mutta julkisuus ilman sisältöä olisi sietämätöntä. Pohjalla täytyy olla oma intohimo johonkin, ja sitä kohti kannustan menemään rohkeasti.

Maslow’n tarvehierarkiassa kolmantena on ihmisen arvostuksen tarve. Eräs viisas ihminen heitti minulle viime viikolla kysymyksen, onko tuon arvostuksen tarpeen ilmentymä tänä päivänä julkisen itsehäpäisy hinnalla millä hyvänsä? Pysäyttävä kysymys...

Mä itse alan vihdoinkin oppia hakemaan arvostusta, kunnioitusta ja rakkautta läheisiltäni. Miten hienoa on löytää elämäänsä ihminen, joka näkee minut. Sieltä se arvostus löytyy, ei juorulehden palstalta.

And The Oscar goes to...

Jani Toivola, näyttelijä

Haastattelussa julkkis: Anna Puu

KIRSI-MARIA SAVOLA

Anna Puu, oikealta nimeltään Anna Puustjärvi, piti kouluaikoina musiikista ja kuvaamataidosta.

"Helpompi sanoa, missä olin huonompi koulussa! Kemia, fysiikka ja filosofia eivät olleet mieluisia."

Anna harrasti muun muassa kuorolaulua ja tanhua. "Kuuntelin kouluaikoinani mm. Nirvanaa. Nykyään minulla ei varsinaisesti ole ketään esikuvaa, mutta jos nyt joku pitää sanoa, niin sanoittajina esimerkiksi Bob Dylan ja Joni Mitchell."

Tämän hetken laulajista Lily Allen on Annan mielestä lahjakas. Hän pitää myös omaa äitiään yhtenä esikuvanaan. Anna kertoo olevansa omasta mielestään hyvä esikuva muille:

"En varmaan ole esikuvana ainakaan huonoimmasta päästä. Olen itse asiassa aika tavallinen julkkis, en niin räväkkä kuin esimerkiksi Madonna tai Lady Gaga."

Anna päätyi Idolsiin pitkän pohdinnan jälkeen. Julkisuus ei koskaan ollut Annan päämäärä.

"Halusin kokeilla olisiko minusta laulajaksi ja mietin, että jos en menisi Idolsiin mukaan juuri nyt, minua voisi alkaa kaduttaa enkä koskaan saisi tietää,

olisinko sittenkin voinut olla laulaja."

Idols-finaalissa Anna ei kuitenkaan jännittänyt ollenkaan:

"Tiesin, että Koop voittaa, sillä hän ei ollut ikinä pudotusuhan alla", Anna kertoo. "Ehkä oli ihan hyvä, etten voittanut ja joutunut median keskipisteen pyöritykseen. En tiedä, olisinko kestänyt sellaista."

Anna viettää vapaa-aikaansa täysin normaalisti. "En ole muuttunut julkisuuden myötä paljonkaan."

Hänellä on edelleen samat ystävät kuin ennen julkisuuteen tuloa.

"En häiriinny, vaikka joku tuijottaakin kadulla tai ostoskeskuksessa. Jos tekee mieli vaikkapa pussata mieheni kanssa, niin sitten pussataan. Jos joku haluaa kuvata, niin kuvatkoon!"

Anna sanoo julkisuuden hyväksi puoleksi sen, että levymyynti kasvaa ja ihmiset tulevat keikoille. Julkisuudessa toimii Annan mukaan vastavuoroisuus eikä mikään ole ilmaista: jos saa jotakin, pitää yleensä antaa jotakin vastapalvelukseksi.

Huonoksi puoleksi Anna sanoo, että ihmiset tekevät joskus asioita, joihin hän ei itse ole suostunut. Esimerkiksi tul-

laan väkisin tekemään haastattelua, kun uskotaan Annan suostuvan, koska hän on niin kiltti.

Anna toivoisi medialta tilannetajua ja yhteisiä pelisääntöjä.

"Yritän kuitenkin vastata mahdollisimman avoimesti kaikkiin kysymyksiin, etteivät ihmiset luule minua pidättyväiseksi. Murehdin sanomisiäni sitten myöhemmin."

Anna ei halua olla julkisuudessa julkisuuden vuoksi, vaan koska hän nauttii laulajan työstä.

"En todellakaan koe, että julkisuus on mikään ammatti. Jos julkisuus joskus loppuu, niin jatkan varmaan yhä laulamista pienimuotoisemmin."

Julkkiskin on siis aivan tavallinen ihminen, jonka elämään ja tekemisiin kiinnitetään vain tavallista enemmän huomiota. Anna on positiivinen julkkis ja toimii mediassa järkevästi ja itseään kuunnellen. Asenne siis ratkaisee myös julkisuuden maailmassa.

Työryhmä: Hiidenkiven peruskoulun 7C
Kirjoittajat: Milla Laurila, Vilma Jokinen, Vilma Kesseli ja Samuli Hokkanen

Haastattelussa yksi IRC:n isistä

Kuka olet? Olen Matti Kari, 28 vee, yksi IRC-Gallerian perustajista. Nykyään hoidan IRC-Gallerian viestintäpäällikön tehtäviä päivätyönäni.

Millaisia muistoja sinulla on omilta yläkouluajoiltasi? Millainen koululainen olit? Mitä harrastit? Olen kotoisin Hangosta (mainio paikka, BTW). Olin kiinnostunut monista asioista – kävin partiossa, soitin trumpettia ja tietysti nysväsin tietokoneella yhtä jos toista. Koulussa menestyin varsin hyvin, vaikka olinkin aika laiska oppilas. Syytä tai toisesta jouduin myös kiusaamisen uhriksi – esimerkiksi fillarini löytyi koulupäivän jälkeen useamman kerran pyörätelineen sijasta puusta.

Miten tulit innostuneeksi tietokoneista? Miten vanhempasi suhtautuivat tähän? Sain ekan tietokoneeni ollessani 7-vuotias. Kone oli tietysti Commodore 64 ja aluksi se oli pitkään lähinnä pelikäytössä. Pieniä ohjelmiaikin tuli väsättyä. Varsinainen lähtölaukaus IT-alalle tapahtui muutamaa vuotta myöhemmin: kuulin radiosta ns. tracker-ohjelmilla tehtyä musiikkia, ja pitihän sitä päästä tekemään itsekin.

Sosiaaliseen mediaan sain ensikosketukseni 14-vuotiaana. Löysin koulun ATK-luokan käytöstä poistetusta tietokoneesta modeemin, jonka avulla sain yhteyden harrastajien ylläpitämiin ns. BBS-purkkeihin. Käyttö oli nykyisiin palveluihin verrattuna hankalaa, mutta silti tärkeimmät asiat onnistuivat: keskustelu muiden käyttäjien kanssa ja tiedostojen jakaminen olivat arkipäivää.

Purkkien kautta löysin muita konemusiikeista kiinnostuneita ihmisiä ja tutustuin moniin nykyisiin kavereihini. Vanhemmat eivät tietysti ymmärtäneet harrastuksestani yhtään mitään. Heidän oli aluksi lähes mahdotonta käsittää, että en itse asiassa viettänyt aikaani tietokoneen, vaan ihmisten parissa.

Olet ollut mukana IRC-gallerian toiminnassa sen alkuajoista lähtien? Kuinka kaikki kävi? Ihan ensiksi pitää kertoa, että mikä se IRC itseasiassa onkaan. Heppu nimeltä Jarkko Oikarinen kehitti jo vuonna 1988 Oulun yliopistossa tiedonsiirtoprotokollan nimeltä Internet Relay Chat – ja se on se niisanotto oikea irkki. IRC:n perusajatus hyödyntävät nykyään myös pikaviestimet, kuten Mese ja ICQ.

IRC toimi hyvin keskustelujärjestelmänä, mutta toisin kuin em. pikaviestimissä, siinä ei voinut nähdä, miltä keskustelukaveri näyttää. Tätä ongelmaa korjaamaan perusti ystäväni Tomi Lintela sivuston nimeltä IRC- Galleria allekirjoittaneen omistamalle palvelimelle.

Koska ajattelit ensimmäisen kerran, että tietokoneista tai sosiaalisesta mediasta voisi tulla sinulle ammatti? Joskus yläasteaikaan olin jo iltapäivät koulun jälkeen jelpimässä paikallisessa ATK-liikkeessä ja siitä lähtien uravalinta oli aika selkeä.

Viime aikoina on puhuttu paljon netin vaaroista ja haittapuolista. Mitä asioita itse pidät niissä ongelmallisena? Mitä ohjeita antaisit nuorille? Kun pitää mielessä kolme asiaa, homma toimii aika hienosti:

1. Nettiin jos jotain laitet, se pysyy siellä ikuisesti.
2. Muutkin netin käyttäjät ovat ihmisiä. Käyttäydy siis, kuten käyttäytyisit kasvotustenkin kohdattaessa.
3. Muista, että periaatteessa kuka tahansa voi nähdä, mitä teet. Mieti, kehtaisitko laittaa julkaisemasi tekstin tai kuvan koulun ilmoitustaululle?

Mitä ohjeita antaisit vanhemmille? Älkää kytätkö liikaa, mutta muistakaa, että nuoret elävät nykyään myös netissä. Kannattaa vakoi-lun sijasta antaa nuoren itse kertoa, mitä saitteja käyttää ja mitä siellä tekee.

Nuorten Netiketti - muista omat oikeutesi internetissä

Netissä on mukava hengaila kavereiden kanssa, etsiä tietoa, pelailla, tutustua uusiin ihmisiin ja vaihtaa ajatuksia. Jokaisella on myös netissä oikeuksia, joita ei saa loukata:

Kuka lukee tietojasi? Mieti erityisen tarkkaan ennen kuin annat oman nimesi, puhelinnumerosi, kotiosoitteesi tai sähköpostiosoitteesi netissä. Kerran nettiin laitettua tekstiä tai valokuvaa ei välttämättä saa koskaan poistettua.

Voiko salasanasi arvata? Jos joku tietää salasanasi, hän voi lukea tietojasi, tehdä ostoksia tai lähettää viestejä sinun nimissäsi. Salasanasi kuuluu vain sinulle, ei edes parhaalle ystävällesi.

Kenen kanssa juttelet? Kaikki tyypit eivät ole kivoja ja huijaaminen netin keskusteluissa on helppoa. Ole siis tarkkana, kenen kanssa netissä keskustele ja mitä itsestäsi kerrot.

Haluatko tavata nettittuttujasi? Monet netissä alkaneet ystävyys-suhteet jatkuvat myös netin ulkopuolella. Ota kuitenkin ensimmäiseen tapaamiseen mukaan joku, johon voit luottaa ja sovi tapaaminen julkiselle paikalle.

Oikeus kertoa jollekin? Sinun ei tarvitse tuntea syyllisyyttä, jos törmäät epämiellyttävään aineistoon netissä. Kerro epäilyttävästä aineistosta vanhemmillesi tai muille aikuisille sekä sivuston ylläpitäjälle.

Osaathan käretyttää kiusaajan? Haukkuminen, perättömien juorujen lähettäminen, huijaaminen, salasanien varastaminen, jonkun toisen kuvien luvaton käyttäminen ja syrjivät kommentit ovat kiusaamista. Kerro kiusaamisesta vanhemmillesi tai muulle aikuiselle sekä sivuston ylläpitäjälle.

Kuka on tiedon takana? Arvioi nettitiedon luotettavuutta: faktatiedolta vaikuttava aines saattaakin olla mainos ja yliopiston tutkimukselta näyttävä teksti voi olla täyttä humpuukia.

Onko tämä liian hyvää ollakseen totta? Jos joku tarjous tai palvelu kuulostaa liian hyvältä ollakseen totta, se ei todennäköisesti olekaan sitä. Kysy aina vanhempiesi lupa ostosten tekoon!

Oikeita ihmisiä? Netissä tapaamasi ihmiset ovat oikeita ihmisiä, vaikka esiintyisivätkin nimimerkillä. Kohtele netissä muita samalla tavoin, kuin muuallakin.

Hyvät tavat kaunistavat? Käyttäydy asiallisesti, suvaitsevaisesti ja ystävällisesti muita käyttäjiä kohtaan – tällöin hekin kohtelevat sinua hyvin.

Kuka omistaa oikeudet? Teosten julkaiseminen netissä ilman tekijän lupaa on kiellettyä. Teoksia ovat esimerkiksi valokuvat, runot, julisteet, levyjen kannet, julkisten kuvat ja musiikkikappaleet.

”Voinko laittaa tämän nettiin?” Kysy kaverilta lupa, ennen kuin laitat kuvan hänestä nettiin. Älä levitä muiden henkilötietoja tai muita yksityisasiota netissä.

MITEN NETISSÄ VOI OPIISKELLA JA OPPIA?

Tere Vadén

dosentti, Tampereen yliopisto

Yksi parhaista tavoista opiskella netin avulla on käyttää erilaisia yhteisöllisiä ja yhteistoiminnallisia ohjelmistoja. Netin suuri etu kirjoihin ja kirjastoihin verrattuna on valtava koko. Yhteisölliset sivustot tuovat mukaan vuorovaikutusta, kriittisyyttä, keskustelua, yhteistoimintaa.

On olemassa erityisesti opiskelua varten tarkoitettuja sivustoja, kuten Wikiopisto (fi.wikiversity.org) ja monia johonkin erityisalueeseen keskittyviä wikejä. Erilaisten harrastusten ympärille on kehittynyt hyviä keskustelupalstoja ja materiaalipankkeja. Lähteinä hyödyllisiä ovat YouTuben kaltaiset videosivustot, jotka usein sisältävät paljon myös opetusvideoita (tee-se-itse -videoille on omistettu esimerkiksi englanninkielinen saitti instructables.com). Myös Facebookia voi käyttää opiskeluun vaikka perustamalla oman ryhmän, joka kokoaa yhteen materiaaleja ja linkkejä, muokkaa omaa wiki-sivustoa ja niin edelleen.

Koska netissä voi olla ja on mitä tahansa, sen käyttö vaatii kriittistä lukutaitoa. Jos esimerkiksi mainostaja sanoo, että ”tuote tekee hiuksista 50% tuuheammat”, on helppo arvata, että hän sanoo näin saadakseen lisää rahaa. Kun tieteilijä sanoo, että ”tutkimusten mukaan 50% suomalaisista kannattaa tuulivoimaa”, ei asia välttämättä ole yhtä yksinkertainen.

On olemassa joitakin keinoja arvioida esimerkiksi Wikipedian artikkelien pätevyyttä:

Tarkista lähteet! Wikipedian periaatteena on esittää vain tietoa, joka on jo julkaistu luotettavina pidetyissä lähteissä. Lähdeviitteet esitetään alaviiteinä. Tekstin sisällä on alaviitenumero, jota vastaava viite löytyy

sivun alalaidasta. Kun lukee lähteen, on mahdollista arvioida esitettyjen väitteiden yhtäpitävyyttä lähteen kanssa sekä samalla tarkistaa, onko kaikki merkittävä otettu mukaan.

Lue artikkelin historia! Wikipedian hieno erityispiirre on mahdollisuus tarkastella tekstin syntymistä. Jokaisella sivulla on ”historia”-painike, jota klikkaamalla saa näkyviin listan sivun aikaisemmista versioista.

Tarkista arkistelistä käyty keskustelu! Jokaiseen artikkeliin liittyvällä keskustelu-sivulla artikkelin kirjoittajat keskustelevalta tai väittelevät siitä miten artikkeli pitäisi kirjoittaa. Esimerkiksi suomenkielisessä Wikipediassa pakkoruotsi-artikkelin keskustelu-sivu kertoo, että aiheesta on kiistelty, ja vain osassa artikkelista on päästy yhteisymmärrykseen neutraalista näkökannasta.

Älä kopioi luvatta! Netistä on helppo löytää tietoa ja tekstin, kuvan tai äänen kopioiminen on yksinkertainen.

Vaikka tekstin kopioiminen suoraan netistä omaan työhön olisi luovallista, se ei oppimisen kannalta ole kannatettavaa.

Miten Wikipediaa voi käyttää?

- 1 Tiedonhaku, opiskelu ja projektitöiden lähteenä käyttäminen
- 2 Wikimedia Commons: vapaasti käytettävissä olevia kuvia, karttoja ja äänitiedostoja.
- 3 Kielitaidon kehittyminen vieraskielisiä Wikipedioita lukemalla ja muokkaamalla.
- 4 Wikipedian muokkaaminen osana opiskelutehtävää. Voisivatko muut hyötyä työstä sen sijaan että tehtäisiin paperi, joka unohdetaan arvostelun jälkeen?
- 5 Tiimikirjoittamisen oppiminen.
- 6 Viittauskäytännön ja lähdekritiikin harjoittelu.

ta. Tästä seuraa kiusaus käyttää netin aineistoja omaan, joko tarkoituksella tai vahingossa. Kannattaa kuitenkin muista kaksi seikkaa: ensinnäkin tekijänoikeudet ja moraali, toisekseen oma oppiminen.

Netissä on paljon aineistoa, jota saa vapaasti käyttää, koska tekijänoikeuden haltija on luovuttanut aineiston kaikkien käyttöön. Näin on esimerkiksi Wikipedian laita. Jos lupaa vapaaseen käyttöön ei ole erikseen myönnetty, sitä ei voi olettaa olevan.

Vaikka aineiston, esimerkiksi tekstin, kopioiminen suoraan netistä omaan työhön olisi luovallista, se ei oppimisen kannalta ole kannatettavaa. Pelkästään toistamalla jonkun toisen kirjoittamaa tai tekemää oppii vähemmän, kuin jos kirjoittaisi itse. Yksi tapa välttää kopiointia on ensin lukea kaikki tarvittavat lähteet, sitten laittaa ne sivuun, ja kirjoittaa asiasta muistinvaraaisesti omin sanoin. Näin paperille välittyy se, mitä itse on asiasta ymmärtänyt.

http://fi.wikibooks.org/wiki/Wikipedian_käyttäjän_käsikirja

Kaikki käyttävät nettiä

Netinkäyttö on nuorille päivän rutiini. Kaikki epäilykset netin vaaroista eivät ole totta, vaan netti on yllättävän turvallinen ja tarpeellinen asia oikein käytettynä. Hiidenkiven peruskoulun seiskaluokkalaiset tutkivat ja raportoivat.

Nuorille internetin käyttö on jokapäiväistä viihdettä. Monet seitsemäsluokkalaiset ovat 6-7 kertaa viikossa netissä ja viettävät noin 1-3 tuntia päivässä tietokoneen ääressä. Tärkeimpiä ovat erilaiset sosiaaliset palvelut.

Nuoret haluavat jutella netissä kavereiden kanssa, ja netin avulla voi pitää yhteyttä kaikkiin läheisiinsä välimatkasta huolimatta. Se on myös soittamista helpompaa yhteydenpitoa. Nuoremmat käyttävät enemmän reaaliaikaisia viestintätapoja, kun taas vanhemmat tuntuvat viihtyvän enemmän myös foorumeilla, joissa asiat voi kertoa paremmin anonyymina.

Joidenkin nuorten mielestä chatissa voi helpommin ja rennommin jutella huolistaan, kun ei olla kasvotusten. Osa nuorista taas ajattelee, että chatissa oleviin ihmisiin ei voi luottaa, jos heitä ei tunne tarpeeksi hyvin.

Netissä oleminen on muutakin kuin chattaamista. Kaikenikäiset nuoret käyttävät nettiä musiikin kuunteluun ja lataukseen. Suosituin sivusto musiikin kuunteluun on Youtube. Sen suosio perustuu helppokäyttöisyyteen ja aloittelijaystävällisyyteen. Muita hyvä puolia ovat ilmaisuus ja videoiden suuri määrä. Palveluun on lisäksi helppo rekisteröityä. Nuoret käyttävät myös muita ohjelmia, kuten Spotify, josta voi kuunnella musiikkia joko kuukausimaksua vastaan tai ilmaiseksi mainosten kanssa, ja iTunes, josta voi ostaa ja ladata musiikkia.

Nuorista suurimman osan mielestä netissä tai ylipäättään tietokoneen käytössä ei ole mitään haittoja, mutta joillekin se voi tuottaa väsymystä ja siihen voi jäädä koukkuun. Nuoret eivät aina tiedosta netin käyttöön liittyviä ongelmia eivätkä esimerkiksi myönnä olevansa nettiriippuvaisia.

Nuoret eivät aina saa tarpeeksi tietoa erilaisista tietokoneviruksista, joten he eivät tiedä, mitkä sivustot ovat riskialttiita viruksille. Viruksen voi saada helposti esimerkiksi laittomista laitonta musiikkia sisältävistä vertaisverkoista. Viruksen saatuaan voi menettää tärkeitä tiedostoja omalta tietokoneeltaan.

Mutta internet ei ole niin pelottava paikka, kuin annetaan ymmärtää. Se on yksi maailman tärkeimmistä medioista. Siellä voi kuluttaa aikaa, etsiä tietoa, löytää uusia asioita ja sisältöä elämään. Nuoret tekevät netissä myös läksyjä, kuten eri oppiaineiden projekteja ja esitelmiä.

Suurin osa vanhemmista luulee tietävänsä kaiken nuorten netin käytöstä, mutta totuus voi olla toinen. Monet vanhemmat luulevat lastensa olevan koneella noin 1-2 tuntia, vaikka lapset ovat koneella 1-4 tuntia päivässä, jotkut jopa enemmän. Jotkut vanhemmat arvelevat lastensa käyvän lähinnä harrastussivuilla ja Wikipediassa etsimässä tietoa. Vanhemmilta kysyttäessä nuoret käyvät "hamsteri- ja hevossivuilla", vaikka nämä päivittäisivät IRC-gallerian profiiliaan.

Esimerkiksi alle 12-vuotiaat eivät saisi tehdä profiilia IRC-galleriaan, mutta monet 5.-6.-luokkalaiset käyttävät sivustoja säännöllisesti. Tämä johtuu siitä, että nuoret pitävät IRC-galleriaa turvallisenä paikkana ladata kuvia. Nuoret eivät aina ymmärrä, että kuvat jäävät nettiin pysyvästi, ja kuka tahansa pystyy näkemään ne.

Voisi sanoa, että vanhemmat joko vihaavat tai rakastavat nettiä. Joidenkin vanhempien luotto lapsiinsa on hyvä, joskus jopa liian naiivi. Osa vanhemmista taas epäilee liikaa ja valvoo koko ajan lastensa netinkäyttöä. Jotkut tuntuvat unohtavan internetin tarjoamat mahdollisuudet ja muistavat vain riskit.

Työryhmä: Hiidenkiven peruskoulun 7C
Teksti: Benjamin Silvani, Isabel Katalin, Mikko Kivenne ja Susanne Autio

Miten käytät nettiä?

Hiidenkiven yläasteen oppilaat kertovat netinkäytöstään.

Aleksi Kumpulainen, 15
Kuinka paljon käytät nettiä? 30 minuuttia päivässä. **Mitä sivuja käytät?** IRC-galleria. **Miksi?** "Et kaikki tuntis mut."

Emma Franssi, 13
Kuinka paljon käytät nettiä? 1-3 tuntia päivässä. **Mitä sivuja käytät?** IRC-galleria, Messenger ja Miniclip tai OneMoreLevel **Miksi?** IRC-galleriassa voi katsoa toisten kuvia, Mesessä tekstata, tai nähdä toisen ja Miniclipissä ja OneMoreLevelissä voi pelata.

Anton Kalev, 13
Kuinka paljon käytät nettiä? 1-2 tuntia päivässä. **Mitä sivuja käytät?** Youtube, IRC-galleria, Spotify, Facebook, ja Messenger. **Miksi?** Sivuilla voi jutella kavereiden kanssa tai kuunnella musaa.

Tiina Le, 15
Kuinka paljon käytät nettiä? Kaksi tuntia päivässä. **Mitä sivuja käytät?** Facebook, IRC-galleria ja Mese. **Miksi?** Et pysyisin yhteyksissä kavereihin.

Julia Pirhonen, 13
Kuinka paljon käytät nettiä? 1-2 tuntia päivässä. **Mitä sivuja käytät?** YouTube, Messenger, Lirama ja Spotify. **Miksi?** YouTubeessa ja Spotifyssa voi kuunnella musaa. Liramassa voin opetella biisien sanoja ja Mesessä voin jutella frendien kanssa.

Yrjönkatu 29 a 3 00100 Helsinki 09 6182 1234 Fax 09 6182 1200 www.slms.org

OPETUSMINISTERIÖ

SVENSKA KULTUR
FONDEN

sanomalehtien liitto

finnish newspapers associator

HELSINGIN SANOMAT

William Thuring's Stiftelse